

נכנס ריום

02-07-1993

בג"צ 93/

בבית המשפט העליון
בשבתו כבית הדין הגבוה לצדק

1. עמותת פרותגורס
2. המוקד להגנת הפרט
3. אלקאדי, ו
4. חסין אבו חמאד,
5. עאשור,
6. אבו נג'א,
7. שהואן,

כולם באמצעות עוה"ד דפנה זיס
מרחוב הגלבווע 4 תל אביב 65223.
טל. 03-5624492 פקס 03-5620573.

העותרים

- נגד -

1. מפקד כוחות צה"ל באזור רצועת עזה
2. שר הביטחון

המשיבים

עתירה למתן צו על תנאי ולצו ביניים

בית המשפט הנכבד מתבקש להזמין את המשיבים לבא וליתן טעמים כדלקמן:

1. מדוע לא יופסקו לאלתר פעולות הריסת בתים תוך שימוש באמצעי לוחמה, ירי מסיבי וממושך, כלפי בתי המגורים של אוכלוסיה מסיבית חפה מפשע, המותירות את האוכלוסיה ללא קורת גג וללא רכוש, כאמצעי ללכידת מבוקשים.
2. מדוע לא יוסדר לאלתר מתן דיור חלופי ותשלום פיצויים לתושבים הנפגעים.

עתירה לצו ביניים

בית המשפט הנכבד מתבקש להורות למשיבים להפסיק את פעולות הריסת הבתים תוך שימוש באמצעי לוחמה, ירי מסיבי וממושך, כלפי בתי המגורים של אוכלוסיה מסיבית חפה מפשע, המותירות את האוכלוסיה ללא קורת גג וללא רכוש, כאמצעי ללכידת מבוקשים, עד למתן ההחלטה בעתירה.

ואלה נימוקי העתירה:

1. הרקע העובדתי

א. ביום 10.9.92 בסביבות השעה 12:00 בצהריים הגיעו כוחות צבא מתוגברים אל שכונת ציאם שברפיח ופתחו בירי לכיוון בתי המגורים שבמקום.

לאחר ירי מסיבי שנמשך כשעה וחצי לערך וללא כל התראה מוקדמת, ביקשו כוחות הצבא, באמצעות רמקולים, מדיירי הבתים לצאת מבתיים. דיירי הבתים יצאו מבתיים בחופזה ומבלי שניתנה להם שהות להוציא מבתיים את רכושם וחפציהם.

הדיירים הובלו ורוכזו על ידי כוחות הצבא בבניין בית הספר הקרוב ושם נחקרו, על ידי כוחות הצבא, כל אחד בנפרד.

הירי לעבר בתי המגורים נמשך עד לשעה 20:00 לערך.

במהלך הפעולה נהרסו כליל 5 בתים. 6 בתים נוספים נזוקו באופן קשה ביותר: קירותיהם נסדקו וחלקם אף קרסו כתוצאה מהירי. רוב החפצים והרהיטים שהיו בבתיים הושחתו לחלוטין, (לרבות ארונות, בגדים, מזרונים, כלי מטבח, מכשירים חשמליים, דודי שמש, כיורים, מאוררים, מקררים, טלויזיות, מקלטי רדיו וצעצועי ילדים).

כמו כן, הושמד כליל לול עופות, נהרגו 600 עופות, עיזים וכלב שמירה.

במהלך הפעולה נהרגו שני מבוקשים ומבוקש נוסף נפצע, בפרדסים הסמוכים למקום הארוע.

הפעולה הותירה כשמונים איש ללא קורת גג וללא רכוש.

מצ"ב תצהיר מטעם העותר 3.

ב. ביום 22.9.92 הגיעו כוחות צבא מתוגברים אל כפר בני סוהילה וביקשו מדיירי הבתים, (באמצעות רמקולים), לצאת מבתיים בתוך דקות.

דיירי הבתים יצאו מבתיים בחופזה מבלי שניתנה להם שהות להוציא מבתיים חפצים כלשהם. הם רוכזו על ידי הצבא במקום סמוך לבתיים משם שמעו קולות ירי עזים שנמשכו כשש שעות.

משהורשו לחזור לבתיים גילו כי בתיים ורכושם נהרס והושמד מיריות כדורים.

במהלך הפעולה לא אותר ולא נעצר מבוקש או חשוד כלשהו.

הפעולה הותירה כעשרים וחמישה איש ללא קורת גג וללא רכוש.

ג. ביום 11.12.92 בסביבות השעה 06:00 בבוקר, הגיעו כוחות צבא מתוגברים אל מחנה הפליטים שבחן-יונס, וביקשו מתושביו, (באמצעות רמקולים), לצאת מבתיים באופן מיידי. תושבי המחנה יצאו מבתיים מבלי שניתנה להם שהות להוציא חפצים ורכוש מהבתים ורוכזו על ידי כוחות הצבא בקרבת מקום, משם שמעו את קולות הירי.

כוחות הצבא ירו לעבר בתי המגורים ברציפות עד לשעה 12:00 בצהריים.

כתוצאה מהירי נהרסו עד ליסוד בתי מגוריהן, חפציהן ורכושן של ארבע משפחות.

במהלך הפעולה לא אותר ולא נעצר מבוקש או חשוד כלשהו.

הפעולה הותירה ארבעים ושלושה איש ללא קורת גג וללא רכוש.

ד. ביום 22.12.92 בסביבות השעה 14:00 בצהריים, הגיעו כוחות צבא מתוגברים אל שכונת מען שבחן-יונס, וביקשו מהתושבים, (באמצעות רמקולים), לצאת מבתיהם באופן מיידי. התושבים יצאו מבתיהם מבלי שניתנה להם שהות להוציא חפצים ורכוש מהבתים. הם רוכזו על ידי הצבא בקרבת מקום, שם שמעו את קולות הירי.

כוחות הצבא ירו לעבר בתי המגורים ברציפות במשך שמונה שעות לערך.

בתי המגורים קרסו, חפצים, רהיטים ורכוש שהיה מצוי בתוך הבתים ו/או בקרבתם ניזוקו קשות והושחתו.

במהלך הפעולה לא אותר ולא נעצר מבוקש או חשוד כלשהו.

הפעולה הותירה שישים ושמונה איש ללא קורת גג וללא רכוש.

מצ"ב תצהיר מטעם הגב' דולב, חברה בעותרת 1.

ה. ביום 14.1.93 בסביבות השעה 13:00 בצהריים הגיעו כוחות צבא מתוגברים אל העיר חן-יונס והתקרבו אל שני בתי מגוריה של משפחת שהואן. בני המשפחה התבקשו (באמצעות הרמקולים), לצאת מהבתים באופן מיידי, ומבלי שניתנה להם שהות להוציא רכוש כלשהו מבתים.

בני המשפחה הוחזקו על ידי הצבא במרחק של כמאתיים מטר מבתיהם, והירי לכיוון בתיהם החל.

הירי נמשך למעלה משש שעות ברציפות.

בתי המגורים קרסו, הרהיטים והחפצים שבהם הושחתו.

במהלך הפעולה לא אותר ולא נעצר מבוקש או חשוד כלשהו.

הפעולה הותירה ארבע עשר איש ללא קורת גג וללא רכוש.

ו. ביום 11.2.93 בשעת בוקר מוקדמת, הגיעו כוחות צבא מתוגברים אל שכונת אל-אמל שבחן-יונס והודיעו לתושבים, (באמצעות רמקולים), כי עליהם לצאת מבתיהם באופן מיידי. התושבים יצאו מהבתים מבלי שניתנה להם שהות להוציא חפצים ורכוש מהבתים. התושבים הוחזקו על ידי כוחות הצבא במרחק של כמאתיים מטר מבתיהם ושם שמעו קולות עזים של ירי והפגזות.

כוחות הצבא ירו לעבר בתי המגורים במשך למעלה משש שעות ברציפות.

כעשרים ושניים בתי מגורים קרסו ונהרסו. הרהיטים והרכוש שהיה בתוכם ובקרבתם הושחת.

במהלך הפעולה לא אותר או נעצר מבוקש כלשהו. יחד עם זאת, נעצרו ארבעה אנשים שלא היו מבוקשים.

הפעולה הותירה מאתיים וחמישים איש, בקירוב, ללא קורת גג וללא רכוש.

ביום 16.3.93 הגיעו כוחות צבא מתוגברים לקירבת ביתה של משפחת אלח'אלדי הנמצא בסמוך למרפאת סוידי בעזה. כוחות הצבא הודיעו לבני המשפחה, (באמצעות רמקולים), כי עליהם לצאת מביתם במהירות. בני המשפחה יצאו מהבית מבלי שניתנה להם שהות להוציא חפצים ורכוש מביתם. כוחות הצבא החזיקו את בני המשפחה במרחק קילומטר מביתם.

כוחות הצבא ירו לעבר בית המשפחה במשך שש שעות בקירוב. קירות הבית נסדקו, השמשות התנפצו, כל הריהוט והרכוש הושחת ויצא מכלל שימוש.

במהלך הפעולה לא אותר ולא נעצר מבוקש, חשוד או אדם כלשהו.

הפעולה הותירה את משפחת אלח'אלדי המונה שש נפשות, עם בית הרוס וללא כל רכוש.

ביום 20.3.93 בשעת בוקר מוקדמת, הגיעו כוחות צבא מתוגברים אל מחנה הפליטים דיר-אל-באלח והודיעו לתושבים, (באמצעות רמקולים), לצאת מהבתים תוך שלוש דקות. התושבים יצאו מהבתים במהירות מבלי שניתנה להם שהות להוציא חפצים ורכוש מהבתים. התושבים הוחזקו על ידי כוחות הצבא ליד הים, במשך שתיים עשרה שעות כשידיהם קשורות ועיניהם מכוסות.

כוחות הצבא ירו לעבר הבתים במשך כשמונה שעות ברציפות. חמישה עשר בתי מגורים נהרסו כליל לרבות הרכוש והחפצים שהיו בהם או בקרבתם.

במהלך הפעולה נעצרו ארבעה מבוקשים ובעל הבית בו נלכדו.

הפעולה הותירה כמאה עשרים ושבעה איש ללא קורת גג וללא רכוש.

ביום 5.4.93 בשעה 02:00 לפנות בוקר, הגיעו כוחות צבא מתוגברים אל הרחוב הראשי ברפיח, סמוך לבית הקולנוע צאברין, והודיעו לתושבים, (באמצעות רמקולים), לצאת במהירות מביתם ולהוציא כספים וזהב כי כוונתם לפוצץ את הבתים. בעת יציאתם הבהולה של האנשים מהבתים, ירו כוחות הצבא כדורים מעל לראשיהם. תושבי הבתים הוחזקו על ידי הצבא במרחק של כחמש מאות מטר מביתם, במכלאת בקר.

כוחות הצבא ירו לעבר בתי המגורים במשך קרוב לשלוש שעות. שני מבנים נהרסו כליל על כל הרכוש שהיה בהם.

במהלך הפעולה לא אותרו מבוקשים. יחד עם זאת, התושבים אשר הוחזקו על ידי הצבא במכלאת בקר במהלך האירוע, כאמור, נחקרו על ידי כוחות הצבא ונשאלו האם הסתתרו במקום מבוקשים ולאן הלכו. אחד מבניו של בעלי הבתים נעצר במעצר מנהלי לתקופה של ארבעה חודשים.

הפעולה הותירה שלושים וארבעה איש ללא קורת גג וללא רכוש.

י. ביום 20.4.93 בשעה 07:00 בבוקר, הגיעו כוחות צבא מתוגברים אל שכונת תופאח בעזה, והודיעו לתושבים, (באמצעות רמקולים), לצאת מהבתים במהירות. התושבים יצאו מהבתים במהירות מבלי שניתנה להם שהות להוציא מהבתים חפצים ורכוש. התושבים הוחזקו על ידי הצבא במרחק של כשני קילומטרים מבתיים, גברים לחוד, נשים וילדים לחוד, כשידיהם קשורות ועיניהם מכוסות.

ירי כוחות הצבא לעבר בתי המגורים נמשך למעלה משמונה שעות, ברציפות. עשרים ושנים בתים נהרסו כליל על הרכוש והחפצים שהיו בתוכם ובקרבתם.

במהלך הפעולה נהרג מבוקש אחד. ארבעה מתושבי השכונה נעצרו ושחרדו לאחר מכן.

הפעולה הותירה כמאה איש ללא קורת גג וללא רכוש.

מצ"ב תצהיר מטעם מר
אמינה המתייחס לפרק זה של
העתירה.

ז. המקרים שתוארו לעיל אינם מהווים רשימה ממצה של כל המקרים בהם פעלו המשיבים באופן דומה לזה שתואר לעיל. למיטב ידיעת העותרים, כוחות הצבא פעלו באופן דומה במספר רב של אירועים נוספים והם ממשיכים לנקוט באמצעים המתוארים לעיל, גם בעצם הימים האלו בהם מוגשת עתירה זו.

יב. מטרת הפעולות הנ"ל הוגדרה על ידי המשיבים כ"מטרה בטחונית ללכידת מבוקשים".

מצ"ב העתקי פניית הח"מ ותשובת לשכת היועץ המשפטי באזור חבל עזה בנדון, המהווים חלק בלתי נפרד מהעתירה והמסומנים כנספחים א' ב', בהתאם.

יג. הפעולות המבוצעות על ידי המשיבים דומות במהותן, באופיין ובתוצאותיהן לפעולות הענישה וההרתעה המבוצעות, לא אחת, מכוח תקנה 119 לתקנות ההגנה (שעת חירום) 1945, שעניינה החרמה והריסה של רכוש.

יחד עם זאת, בפעולות נשוא העתירה, אין המשיבים מקיימים את החובות המוטלות עליהם ביחס לאופן הפעלת הסמכות, הקבועות בתקנה ובפסיקת בית משפט נכבד זה.

העותרים

1. העותרת מספר אחת הינה עמותה לחינוך לדמוקרטיה ולמאבק לזכויות אדם בישראל.
העותרת 1 נאבקת למען זכויות אדם, חינוך לדמוקרטיה ושוויון זכויות במדינת ישראל.
- במסגרת העותרת 1 פועל צוות המכונה בשם: "צוות עזה", המטפל באופן שוטף בתלונות מצד תושבי רצועת עזה לגבי הפרת זכויות אדם ברצועה.
- העותר מספר 2 הוא אירגון המטפל באופן שוטף במקרים של הפרת זכויות אדם בשטחים ובמזרח ירושלים.
- העותר מספר 3 הוא תושב שכונת ציאם שברפיח אשר ביתו נפגע כתוצאה מהפעולה המתוארת בסעיף 1 א לעתירה.
4. העותר מספר 4 הוא תושב כפר בני סוהילה אשר ביתו נפגע כתוצאה מהפעולה המתוארת בסעיף 1 ב לעתירה.
5. העותר מספר 5 הוא תושב מחנה הפליטים בחן יונס אשר ביתו נפגע כתוצאה מהפעולה המתוארת בסעיף 1 ג לעתירה.
6. העותר מספר 6 הוא תושב רפיח אשר ביתו נפגע כתוצאה מהפעולה המתוארת בסעיף 1 ט לעתירה.
7. העותר מספר 7 הוא תושב העיר חן יונס אשר ביתו נפגע כתוצאה מהפעולה המתוארת בסעיף 1 ה לעתירה.

ביקורת שיפוטית - בדיקת שיקול הדעת

1. ראשית יאמר כי הפעולות, ההחלטות, הצווים והאקטים השונים היוצאים תחת ידיהם של המשיבים בשטחים המוחזקים, יוצאים ונעשים למעשה, ללא פיקוח פרלמנטרי כלשהו.
בית משפט נכבד זה, מהווה, למעשה, את הזרוע היחידה המפקחת על הנעשה בשטחים והביקורת השיפוטית היא הדרך האחת והיחידה המאפשרת תקיפת הפעולות השונות היוצאות תחת ידיהם של המשיבים בשטחים המוחזקים, באמצעות החלת דיני המלחמה של המשפט הבינלאומי ותפיסות היסוד של המשפט המינהלי הנהוגות בישראל.
2. המשיבים הינם שלוחי מדינת ישראל וככאלה נתונים הם לפיקוח השיפוטי של המדינה על שלוחיה.

וכדברי כבוד השופט חיים כהן בבג"צ 320/80 קוואסמה נ' שר הביטחון, פ"ד לה (3) 113, 127:

"מפקד האזור ופיקודיו שלוחי מדינת ישראל הם ויהא אשר יהא המקום, אשר בו עושים הם שליחותם, מצוויים הם לנהוג מנהג מדינתם, הוא מנהג מדינת חוק. בית משפט זה לעולם לא יקשיב לטענה, שבמלאו תפקידו מטעם המדינה אי שם יכול איש צבא או עובד מדינה לנער חוצנו מן המידות אשר המדינה מתנהלת בהן, או מן העול של מלכות חוקיה."

3. לשאלת הביקורת השיפוטית על רשויות המדינה, התייחסה ערכאה זו בעבר וקבעה:

א. בעת העברת פעולתה של רשות סטטוטורית תחת שבט הביקורת, בית המשפט בודק בדרך כלל אם דרכי הדיון היו חוקיים ואם היה בפני הרשות חומר שיכול היה לבסס החלטתה.
(ע"ב 2/82 3/82 משה ניימן, אורי אבנרי נ' יו"ר ועדת הבחירות המרכזית לכנסת האחת עשרה, פ"ד ל"ט (2) 225.)

ב. תנאי הכרחי ל"חוקיות הדיון" הוא, שהרשות תפעיל סמכותה תוך שימוש בה למטרתה.
שימוש בסמכות למטרתה משמעו, בין היתר, שלא הובאו שיקולים זרים ושלא נעלם מתשומת הלב של הרשות נתון רלוונטי, וכי אין מקום למסקנה כי נפלה בהחלטה אי סבירות קיצונית. (ע"ב 2/84 3/84 הנ"ל.)

4. ההיבטים המכריעים לעניין עתירה זו הם:

א. האם פגיעה והשחתת רכושם הפרטי ובתי מגוריהם של תושבי שטח כבוש - שלא ביצעו עבירה באורח אישי, מותרת על פי דיני המלחמה וכללי המשפט הבינלאומי.

ב. האם נקיטה באמצעים הפוגעים באופן ישיר, קשה ובלתי הפיך, ברכושה הפרטי ובבתי מגוריה של אוכלוסייה מסיבית וחפה מפשע, היא סבירה ביחס למידת הסכנה וקירבתה של הסכנה הנשקפת לביטחון הציבור ולשלומו, אותה מנסים למנוע באמצעות הפעולות הנ"ל.

ג. האם קיים מידע אמין, מהימן, ברמת וודאות קרובה, המשמש כבסיס לפעולות בהן נוקטים המשיבים.

ד. האם פועלים המשיבים מתוך שקילת שיקולים זרים ולשם קידום מטרות זרות - עונשיות והרתעתיות באופיין.

ה. האם המשיבים דואגים למתן דיור חלופי ופיצוי לנפגעים.

צרכים צבאיים בטחוניים

1. כאמור, מטרת פעולות המשיבים, נשוא עתירה זו, כפי שהוגדרה על ידם היא: "בטחונית טהורה, ללכידת מבוקשים".

הביטוי: "מטרה בטחונית", הוא רחב למדיי וכולל בחובו מתחם רחב של צרכים ברמות שונות.

ככלל, פעולה הננקטת לשם השגת "מטרה בטחונית" היא פעולה הננקטת לשם השגת ו/או הבטחת כלל ההיבטים הנוגעים לבטחונו ושלומו של הצבא והציבור.

2. היעדרן של הגדרות ברורות למונחים כגון: "מטרה בטחונית", "מטרה בטחונית טהורה", "שיקולי בטחון" ו"צורך צבאי", בחקיקה ובפסיקת בתי המשפט, איננה מקרית. כוונת המינוח הרחב היא למנוע עכבות משפטיות לשיקול הדעת של קובעי המדיניות במצב של מצוקה אמיתית, המצריכה פעולה מהירה וללא שהיות.

המינוח הרחב נועד לאפשר לממלא התפקיד לפעול במהירות ברגע נתון. יחד עם זאת, ממלא התפקיד הנוטל לעצמו סמכויות חריגות, צריך להיות מוכן להצביע על כך שבנסיבות השעה היו פעולותיו סבירות ומוצדקות.

3. הפעולות יהיו סבירות ומוצדקות כאשר הפעולה או האמצעי הננקט לשם השגת ה"מטרה הבטחונית" יהיה תואם, מבחינת מהותו, יעילותו וחומרתו, לדרגת הסכנה הנשקפת לביטחון ושלום הצבא והציבור, הן מבחינת מהותה והן מבחינת קירבתה. ובמילים אחרות:

ככל שדרגת הסכנה הנשקפת לבטחונו ושלומו של הצבא והציבור היא חמורה וקרובה יותר, כך גם עשויה לעלות דרגת האמצעי שיש להפעיל לשם מניעת הסכנה, מבחינת יעילותו, מהותו וחומרתו.

ככל שדרגת הסכנה הנשקפת לביטחונו ושלומו של הצבא והציבור היא נמוכה יותר, מבחינת מהותה ו/או חומרתה ו/או קירבתה, כך גם תרד דרגת האמצעי שיש לנקוט לשם מניעת הסכנה, מבחינת מהותו וחומרתו.

4. דרכי יישומה של "זכות ההגנה העצמית" וההגבלות הפנימיות המוטלות על השימוש באמצעים חריגים בנימוק של "צרכי בטחון", הם המבדילים בין מדינה בה נוהג עקרון שלטון החוק, לבין מדינה בה משמש החוק מכשיר כפייה בידי השלטון לאכיפת דעות, אמונות ומדיניות, הנראות לאוחזים ברסן השלטון, ברגע נתון, כצודקות וכמצדיקות כל פגיעה בזכויות האדם, לרבות בשטחים המוחזקים על ידה.

5. בהפעילה שיקול דעת לשם בחירת ה"אמצעי" להשגת ה"מטרה", חייבת הרשות ו/או ממלא התפקיד במדינה בה נוהג עקרון שלטון החוק, לבחון את מהות הסכנה ומידת קירבתה לעומת מהותם ודרגת חומרתם של האמצעים העומדים לרשותה.

וכפי שקבעה ערכאה זו בבג"צ 358/88 האגודה לזכויות האזרח בישראל ואח' נ' אלוף פיקוד המרכז ואח', פ"ד מג (2) 529, לגבי הפעלת הסמכות הטמונה בתקנה 119 לתקנות ההגנה (שעת חירום) 1945 שעניינה החרמה והריסה של רכוש, בעמוד 539:

"הפיקוח השיפוטי בוחן אם שיקול הדעת מופעל כדיו, ובהקשר זה אף ניתנת הדעת לשאלה, אם ההחלטה נשקלה ונבדקה כיאות, ובין היתר, גם אם ההפעלה ומידת ההפעלה של התקנה תואמת את חומרתו של המעשה אשר בעתיו מתכוונים ליישמה, בעקבות הבדיקה שנערכה לפי אמות מידה אלה."

6. כמו כן, חובה על הרשות ו/או על ממלא התפקיד, ליתן משקל רב לתוצאות הפעלת האמצעי לגבי כל אלה העלולים להיפגע ממנו, לרבות השאלה האם ובאיזו מידה נשקפת מהם סכנה לבטחונו ושלומו של הצבא והציבור.

וכפי שנקבע בבג"צ 987/89 קהווג'י נ' מפקד כוחות צה"ל באזור רצועת עזה, פ"ד מד (2) 227, 230:

"אכן בהפעלת הסנקציה מכוח תקנה 119 הנ"ל ובשאלה באיזה היקף היא תופעל, יש להתחשב, בין היתר, בתוצאתה לגבי כל אלה העלולים להיפגע ממנה ובתוך כך יש לקחת בחשבון באיזו מידה סייעו המתגוררים במבנה לביצוע הפעילות הפוגעת ואילו אמצעים נקטו האחרונים, אם בכלל, למניעתה."

7. האמצעים הננקטים על ידי המשיבים, נשוא עתירה זו, הם מהחמורים ביותר. המדובר בהריסת והשמדת בתי מגוריה ורכושה של אוכלוסיה מסיבית. תוצאות אלו דומות לתוצאות המתקבלות מהפעלת סמכויות ההריסה הטמונות בתקנה 119 לתקנות ההגנה (שעת חירום) 1945, ואשר לגביהן קבע והדגיש, בעבר, בית משפט זה, לא אחת, כי הן חמורות ביותר, בייחוד סמכות ההריסה, (להבדיל מסמכות האטימה), שהיא אמצעי בלתי הפיך, והפעלתה צריכה להישקל היטב ובזהירות בכל מקרה ומקרה.

(בג"צ 358/88 המוזכר לעיל. בג"צ 1005/89 אגא ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל ברצועת עזה, פ"ד מד (1) 536, 539).

8. על פי תגובת דובר צה"ל לדו"ח שהוכן על ידי ארגון "בצלם", בנושא "הריסת בתים במהלך פעולות לכידת מבוקשים", פועלים כיום בשטחים כ-200 מבוקשים חמושים.

מצ"ב העתק דו"ח "בצלם" והעתק תגובת דובר צה"ל, המהווים חלק בלתי נפרד מהעתירה והמסומנים כנספחים ג' ד', בהתאם.

במידה והמשיבים ימשיכו לנקוט באופן שיטתי בפעולות ההרס - נשוא עתירה זו, עד ללכידת 200 המבוקשים החמושים הפועלים כיום בשטחים, לטענתם, (ואשר מספרם עשוי אף לגדול), הרי שמאות בתי מגורים צפויים להשמדה ואלפי עד עשרות אלפי תושבים יוותרו ללא קורת גג וללא רכוש.

9. יתרה מכך, האמצעים בהם נוקטים המשיבים פוגעים באנשים תמימים שלא עברו כל עבירה באורח אישי, אלא, לכל היותר, קיים חשד כי בביתם נמצאים אנשים אחרים, אשר לגבי אלו האחרונים קיים חשד כי ביצעו עבירה באופן אישי ו/או הם עלולים לסכן את "בטחון הצבא והציבור".

10. לטענתנו, נקיטה באמצעים כה חמורים המופעלים כנגד אוכלוסיה מאסיבית וחפה מפשע, תיכלל בתוך מתחם האמצעים שניתן לראותם כסבירים, אך ורק כאשר הם נועדו למנוע סכנה ממשית, קרובה, מיידית וברמת וודאות גבוהה, לבטחוננו ושלומו של הצבא והציבור.

האם אלו הן הנסיבות בהן פועלים המשיבים? התשובה על כך היא שלילית.

11. הביטוי: "מבוקשים" בא ללמד על אנשים החשודים בביצוע עבירות אשר סיכנו ופגעו בבטחוננו ושלומו של הצבא והציבור, בעבר, ואשר קיים חשש שהם עלולים לסכן ולפגוע בבטחוננו ושלומו של הצבא והציבור, בעתיד.

לכידת המבוקשים נועדה להשיג שתי מטרות עיקריות:

א. הענשתם במידה הצורך - ביחס לעבר.

ב. מניעת הסכנה, אשר קיים חשש שהיא נשקפת מהם - ביחס לעתיד.

המטרה השנייה היא המטרה "הבטחונית הטהורה", כלשון המשיבים, אשר לשם השגתה, לטענתם, פועלים הם כמתואר בעתירה זו.

12. בפעולות נשוא עתירה זו פועלים המשיבים על סמך מידע, (בלתי אמין ועל כך נעמוד בהמשך), לפיו, בבתים מסויימים נמצאים מבוקשים אשר יתכן כי בעתיד הרחוק יחסית, יפגעו בבטחוננו ושלומו של הצבא והציבור.

אין המדובר בלכידת מבוקשים "על חם", דהיינו: תוך כדי ביצוע פעילות עויינת על ידם, או תוך כדי הימלטות מכוחות הביטחון, שאז הסכנה הנשקפת מהם היא לא רק ממשית אלא אף קרובה, מיידית, מוחשית ורמת וודאותה מוחלטת, או קרובה למוחלטת.

כמו כן אין המדובר בלכידת אנשים אשר קיים חשש כי הם עומדים לבצע פעילות עויינת מוגדרת ובמועד מוגדר כלשהו.

המדובר בהערכה כללית ביותר, לגבי סכנה בלתי מוגדרת, אשר דרגת קירבתה לוטה בערפל כבד, פרט לעובדה שאין המדובר בדרגת קירבה גבוהה, לא כל שכן מיידית, ואשר רמת וודאותה נמוכה ביותר.

גם מתשובתו של סגן שר הביטחון לשאילתא אשר הופנתה אל שר הביטחון מר יצחק רבין, ע"י ח"כ דדי צוקר עולה, כי פעולות המשיבים, (ולו לפחות זו מיום 13.11.92 בחן-יונס, אליה ספציפית התייחסה השאילתא), מבוצעות על סמך הערכה כללית ביותר אשר איננה מתייחסת אפילו לא אל אנשים ו/או חשודים ו/או מבוקשים ספציפיים...

מצ"ב העתקי השאילתא ותשובת סגן שר הביטחון, המהוות חלק בלתי נפרד מהעתירה והמסומנות כנספחים ה' ו', בהתאם.

13. מהאמור לעיל עולה כי האמצעים הננקטים על ידי המשיבים אינם תואמים, מבחינת מהותם, חומרתם ומידת פגיעתם, את המטרה אשר, לטענת המשיבים, נועדו להשיג, ועל כן הם אינם מצויים בתוך המתחם של האמצעים אשר ניתן לראותם, בנסיבות העניין, כסבירים.
לפיכך, טוענים אנו כי פעולות המשיבים הן בלתי סבירות באורח קיצוני.

14. יתרה מכך, היעדרה של הגדרה ברורה למונח "מטרה בטחונית" נועד לאפשר לממלא התפקיד לפעול במהירות, ברגע נתון, במצב של מצוקה אמיתית המצריכה פעולה מהירה וללא שהיות.

בית משפט נכבד זה עמד, לא אחת, על ההבחנה בין נסיבות "רגילות" במישור הבטחוני, לבין נסיבות בהן מתקיים מצב של מצוקה אמיתית המצריכה פעולה מהירה וללא שהיות.

בבג"צ 358/88 המוזכר לעיל, עמד בית המשפט הנכבד על חשיבות מתן האפשרות, למי שעשוי להיפגע מהפעלת סמכויות ההחרמה וההריסה של רכוש הקבועות בתקנה 119 לתקנות ההגנה (שעת חירום) 1945, לפרוש השגותיו לפני מפקד האזור ו/או בפני בית המשפט הנכבד, עוד בטרם ההריסה. בעמוד 541 לפסק הדין קובע כבוד הנשיא שמגר כדלקמן:

"הנני סבור, כי פרט למקרים של צורך צבאי מבצעי כאמור בסעיף 8, מן הראוי שתיכלל בצו, לפי תקנה 119, הודעה בדבר מתן אפשרות למי שאליהם מופנה הצו, לבחור פרקליט ולפנות למפקד הצבאי קודם להפעלת הצו, תוך זמן קצוב שיפורט, וכי לאחר מכן, אם ירצו בכך, תינתן להם שהות נוספת, אף היא קצובה בזמן, לפנות לבית המשפט הזה בטרם יופעל הצו."

בסעיף 8 לפסק הדין, המתייחס למקרים של "צורך צבאי מבצעי", קובע כבוד הנשיא שמגר כדלקמן:

"8. אכן, יש נסיבות צבאיות מבצעיות, שבהן עניין הביקורת השיפוטת אינו מתיישב עם תנאי המקום והזמן או עם אופיין של הנסיבות: למשל, כאשר יחידה צבאית מבצעת פעולה מבצעית, אשר במסגרתה עליה לסלק מכשול או להתגבר על התנגדות או להגיב על אתר על התקפה על כוחות הצבא או על אזרחים שנתקיימה אותו זמן, או נסיבות כיוצא באלה, שבהן רואה הרשות הצבאית המוסמכת צורך מבצעי בפעולה מיידית. לפי עצם מהותו של העניין אין, בנסיבות כאלה, מקום להשהיה בפעולה הצבאית, אשר ביצועה מתחייב על אתר."

אלו אינן הנסיבות בהן נאלצו ו/או נאלצים המשיבים לפעול במקרים נשוא העתירה.

15. האופן בו פועלים המשיבים כמתואר בעתירה הוא למעשה "שיטה" - פעולה החוזרת על עצמה שוב ושוב, ואשר איננה תוצר של הכרעה אשר המשיבים ו/או ממלאי התפקידים, נאלצו לקבל במצב של מצוקה אמיתי אשר הצריך פעולה מהירה ומיידית.

העובדה שהמשיבים בוחרים לפעול בחוסר סבירות קיצוני, באופן שיטתי, שלא תחת המגבלות הנוצרות עקב מצב של מצוקה אמיתי, המצריך קבלת הכרעות באופן מזורז ונקיטה בפעולה מהירה וללא שהיות, מעיד על השיקולים והמטרות הזרות, אך האמיתיות, (עליהן נעמוד בהמשך), המסתרות מאחורי הפעולות השיטתיות הננקטות על ידי המשיבים.

המשפט הבינלאומי

16. הסכם ג'נבה הרביעי, משנת 1949, בדבר הגנת אזרחים בזמן מלחמה, מתייחס בעיקר, אל אזרחים בשטחים כבושים. מדינת ישראל היא צד מתקשר בהסכם ג'נבה ותקנותיו חלות על השטחים שנכבשו על ידי המדינה ונשארו בשליטתה - וכפי שהם מכונים: השטחים המוחזקים או השטחים הכבושים.

17. סעיף 33 להסכם ג'נבה הרביעי אוסר על:

א. הענשת אדם על עבירה שלא בוצעה על ידו באורח אישי.

ב. הטלת עונשים קולקטיביים.

ג. שימוש באמצעי הפחדה וטרור.

ד. ביזה.

ה. פעולות - גמול כלפי אנשים ורכושם.

18. פעולות המשיבים נשוא עתירה זו, הן פעולות הפוגעות הורסות ומשחיתות את רכושם ובתי מגוריהם של תושבים, שלא ביצעו עבירות באורח אישי, ואשר לכל היותר קיים חשד שבביתם נמצאים אנשים אחרים אשר יתכן שביצעו עבירות באורח אישי.

פעולות אלה, עוברות למעשה על כל האיסורים הקבועים בסעיף 33 להסכם ג'נבה, למעט האיסור על ביזה.

אלו פעולות הבאות להעניש אדם על עבירה שלא בוצעה על ידו באורח אישי באשר הנענשים והנפגעים אינם, אפילו לא, המבוקשים.

אלו עונשים המוטלים על אוכלוסיה כקולקטיב.

פעולות אלו הן מסוג הפעולות המהוות אמצעי הפחדה וטרור.

אלו הן פעולות המבוצעות כלפי אנשים ורכושם, הבאות כתגובה וכגמול לפעולות עוינות שבוצעו על ידי מבוקשים ו/או אנשים אחרים.

19. אחת מאושיות היסוד, החייבות להנחות את המדיניות של שלטון בשטח מוחזק, היא הרצון לאפשר, במידת האפשר, את המשכם הרגיל של חיים נורמאליים.

תקנה 43 לתקנות בדבר דיניה ומנהגיה של המלחמה ביבשה משנת 1907 הנספחות להסכם האג הרביעי משנת 1907, וכפי שאומצה על ידי בית משפט נכבד זה, קובעת כדלקמן:

"בעבור סמכות השלטון החוקי למעשה לידי הכובש, עליו לנקוט בכל האמצעים שביכולתו על מנת להחזיר ולהבטיח במיד האפשר את הסדר והחיים הציבוריים, תוך כדי כיבוד החוקים שבתוקף בארץ אלא אם קיימת מניעה מוחלטת לכך."

עובדת היות הממשל הצבאי בשטחים המוחזקים - ממשל צבאי ארוך מועד, מקנה משקל נוסף לחשיבות הבטחת צרכי האוכלוסיה על פני הצרכים הצבאיים בטחוניים.

"בתפיסה צבאית קצרת מועד הצרכים הצבאיים - בטחוניים שולטים ברמה. לעומת זאת, בתפיסה צבאית ארוכת מועד, צרכי האוכלוסיה המקומית מקבלים יתר תוקף."

(בג"צ 393/82 ג'מעית איכסאן וכו' אגודה שיתופית נ' מפקד כוחות צה"ל באזור יהודה ושומרון, פ"ד לז (4) 785, 801).

20. פעולות הפוגעות והורסות בתי מגורים, משחיתות רכוש פרטי ומותירות מאות בני אדם ללא קורת גג וללא רכוש, מהוות פגיעה מאסיבית, קיצונית וחמורה ביותר בנורמאליזציה של החיים בשטחים הכבושים ומפירות את החובה המוטלת על המשיבים להבטיח את הסדר והחיים הציבוריים.

הפרת החובה הנ"ל אפשרית אך ורק בשעה שמתקיים צורך בטחוני הנובע ממצוקה בטחונית אמיתית היכולה לבא על פתרונה אך ורק על ידי נקיטה בפעולה הגורמת להפרת החובה הנ"ל. כאמור, צורך ממין זה, לא מתקיים בנסיבות שלפנינו.

שיקולים זרים ומטרות זרות

21. המשיבים נוקטים באמצעים נשוא עתירה זו מתוך שיקולים זרים ולשם השגתן של מטרות זרות מאלו שהם מצהירים עליהן. לטענתנו, פעולות המשיבים נועדו לשמש מטרות עונשיות ומטרות הרתעתיות, ביחס לאוכלוסיה החשודה בעיני המשיבים ב"מתן מחסה למבוקשים", ומהוות פעולות תגמול לפעולות עויינות המבוצעות על ידי מבוקשים.

יתרה מכך, לטענתנו בחרו המשיבים להסתיר את כוונותיהם האמיתיות ולכנות את האמצעים הננקטים על ידם בשם: "פעולות לשם לכידת מבוקשים", בכדי לעקוף את החובה המוטלת עליהם, מכוח פסיקת בית משפט נכבד זה, להשהות את ביצוע הפעולה על מנת לאפשר למי שעלול להיפגע מהפעלת סמכות הענישה הטבועה בתקנה 119 לתקנות ההגנה (שעת חירום) 1945, לעתור בפני בית משפט נכבד זה.

הננו ערים לעובדה כי על פי הגיונם הפנימי של מטרותיהן המוצהרות של המשיבים, מתן הודעה למי שעלול להיפגע מהפעולה, בטרם הפעולה, עלולה לסכל את מטרת הפעולה, מאחר והדבר יוודע גם לאותם מבוקשים אשר יתכן ונמצאים במבנה בו מתכוונים לפגוע והם יוכלו להימלט ממנו בטרם ביצוע הפעולה. יחד עם זאת, טענה זו תהיה נכונה אך ורק אם זו היא המטרה האמיתית העומדת מאחורי פעולות המשיבים ולטענתנו, לא כך הוא.

22. אם נבחון את השאלה, האם פעולות המשיבים אכן משיגות את המטרות אשר נועדו להשיג, לטענת המשיבים, ניווכח לדעת כי מידת הצלחתן היא מזערית. ברובן המכריע של הפעולות, שגרמו להריסת בתיהן של עשרות משפחות ומאות בני אדם, לא נלכד מבוקש כלשהו.

מידת יעילותן המזערית של הפעולות מצביעה על חוסר ההתאמה שבין ה"אמצעי" ל"מטרה". העובדה כי המשיבים ממשיכים לנקוט באמצעים אלו חרף אי יעילותם, מעידה כאלף עדים על כך ששיקולים ומטרות אחרות עומדות לנגד עיניהם.

23. המסקנה המתבקשת מעצם ה"פער" העצום שבין מספרם המועט יחסית של מבוקשים הנלכדים במהלך אי אלו מהפעולות לבין, ה"מחיר" היקר מידיי אותו משלמת האוכלוסיה המקומית היא, שמטרות הפעולות הן שונות מאלו שהמשיבים מצהירים עליהן, ומתמקדות דווקא ב"מחיר".

ה"מחיר" היקר אותו משלמת האוכלוסיה הוא הוא למעשה לב ליבן של הפעולות.

הפעולות נועדו כדי לגרום לאוכלוסיה המקומית לשלם "מחיר" יקר. בין אם כדי להעניש באופן קולקטיבי אוכלוסיה החשודה ב"מתן מחסה למבוקשים", בין אם כדי להרתיע את הציבור מ"מתן מחסה למבוקשים" ובין אם המדובר במדיניות של ביצוע פעולות תגמול לפעולות עויינות המבוצעות על ידי מבוקשים.

24. במסגרת מכתב התשובה ששלח היועץ המשפטי של צה"ל באזור חבל עזה, לפנייתה של הח"מ בנדון, (נספח ב לעתירה), מצוין הוא כי מטרת המבצעים הינה לכידת מבוקשים מזויינים וכי אין ולו מבצע אחד שנועד לפגוע או להעניש תושבי

בתים החשודים במתן סיוע למבוקשים. עוד מוסיף הוא כי ראיה לנוכחות דבריו היא העובדה שצה"ל התחייב לפצות את תושבי הבתים שנפגעו, וכי גרימת הנזק לרכושם היא "תוצר לוואי בלתי רצוי".

ראשית וביחס ל"ראיותיו" של היועץ המשפטי בחבל עזה, יאמר מייד כי למרות הצהרות צה"ל בדבר מתן פיצוי לתושבי הבתים שנפגעו, הרי שעד עצם יום הגשת עתירה זו, צה"ל טרם פיצה, ולו תושב אחד בלבד מאלו שבתיהם ורכושם נפגעו במהלך הפעולות, חרף העובדה שעברו חלפו תשעה חודשים מאז הפיגוע הראשון.

שנית, בנסיבות הקיימות, קשה לראות בפגיעה הקשה באוכלוסיה המקומית מעין "תוצר לוואי בלתי רצוי", (כלשון היועץ המשפטי בחבל עזה). נהפוך-הוא! בנסיבות הקיימות לכידת המבוקשים מהווה מעין "תוצר לוואי רצוי" לפגיעה הקשה באוכלוסיה המקומית...

שאלת קיומו של מידע אמין

25. רק במהלך חלק קטן יחסית של הפעולות, נמצאו מבוקשים. ברובן המכריע של הפעולות, אשר גרמו להריסת בתים ורכוש והותירו מאות בני אדם ללא קורת גג - לא נמצא במקום מבוקש כלשהו.

במסגרת עתירה זו, טוענים אנו כי המשיבים אינם פועלים על בסיס מידע בדוק, אמין, מהימן ומבוסס דיו ביחס לשאלה העובדתית, האם נמצאים מבוקשים במבנים הנפגעים כתוצאה מהפעולות.

עצם העובדה כי ברובם המכריע של המקרים הסתבר בדיעבד שלא נמצאו במקום מבוקשים, מצביעה בהכרח על מסקנה אחת ויחידה: המידע אשר היווה תשתית עובדתית לפעולות היה מוטעה ובלתי נכון.

26. החלטתה של רשות ציבורית כלשהי צריכה להיות מעוגנת בעובדות ובנתונים אשר נאספו ונבחנו כהלכה, קודם שאלה יהוו תשתית עובדתית להחלטתה.

(בג"צ 802/89, נסמאן ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל בחבל עזה, פ"ד מד (2) 605, 601).

בבג"צ 297/82 ברגר ואח' נ' שר הפנים, (פ"ד לו (3) 29, בעמוד 49), מתייחס נשיא בית המשפט הנכבד, כבוד השופט שמגר, לתהליך קבלת ההחלטה על ידי מי שהוקנתה לו סמכות על פי חוק:

"תהליך קבלת ההחלטה על ידי מי שהוקנתה לו סמכות על פי חוק מן הראוי שיהיה מורכב, בדרך כלל, ממספר שלבים בסיסיים חיוניים, אשר הם הביטוי המוחשי להפעלת הסמכות המשפטית תוך התייחסות לנושא מוגדר, ואלו הם: איסוף וסיכום הנתונים (לרבות חוות הדעת המקצועיות הנוגדות, אם ישנן כאלה), בדיקת המשמעויות של הנתונים

(דבר הכולל, במקרה של תיזות חלופות, גם את בדיקת מעלותיהן ומגרעותיהן של התיזות הנוגדות) ולבסוף, סיכום ההחלטה המנומקת. תהליך כגון זה מבטיח, כי תיעשה בחינה הוגנת של כל טענה, וכי תגובש החלטה, אותה ניתן להעביר בשבט הביקורת המשפטית והציבורית.הקווים הכלליים שהותוו לעיל, אמנם ישימים לכל מקרה, אך מידתם של ההעמקה והפירוט משתנים לפי אופיו של העניין ולאור מכלול הנתונים שלו. ההקפדה על דרך ההפעלה של שיקול הדעת, קרי על דרך קבלת ההחלטה, המתוארת לעיל, על ידי רשות שלטונית, המפעילה סמכות על פי דין, חיונית לשם שמירה על קיומו של שלטון החוק המהותי: החובה לנקוט דרך פעולה, שתהיה כרוכה בשקילתם ובבחינתם העניינית של כל הנתונים הרלוואנטיים, ואשר לפיה הבדיקה של הנתונים הנוגעים לעניין קודמת להחלטה, היא הדרך ההוגנת להבטחת זכויותיו על פי דין של הפרט, אשר לשם שמירה על ענייניו ולשם שירות צרכיו הוקנתה הסמכות למינהל".

הדברים יפים ונכונים גם כאשר מצויים אנו בתחומה של הרשות הממונה על כוחות הצבא והבטחון, אפילו המדובר ב"פעולה צבאית בטחונית".

יתרה מכך, לטענתנו, כאשר מדובר ב"פעילות צבאית בטחונית", הטומנת בחובה הפעלת אמצעים צבאיים כנגד אוכלוסיה חפה מפשע, מקבלים הדברים האמורים לעיל משנה תוקף ויש מקום לדקדק בהם שבעתיים.

27. בהמשיכם לנקוט בדרך פעולה קיצונית זו, בידיעה ברורה כי התשתית העובדתית לפעולתם, כפי שמסתבר בדיעבד, שוב ושוב, היא בלתי נכונה, פועלים המשיבים בניגוד לכללי המינהל התקין ובחוסר סבירות קיצוני.

קבלת החלטה על נקיטה באמצעי קיצוני ביותר, הגורם לנזק בלתי הפיך והפוגע באופן קשה ביותר באוכלוסיה מסיבית וחפה מפשע, על סמך תשתית עובדתית שסיכוייה לעמוד במבחן המציאות ולהוכיח עצמה כנכונה, הינם קלושים ביותר, מהווה עשיית שימוש בשיקול הדעת באורח בלתי סביר באופן קיצוני.

28. לא למותר להזכיר בהזדמנות זו את בג"צ 802/89 המוזכר לעיל, שם ביטל בית המשפט הנכבד את החלטת מפקד כוחות צה"ל בחבל עזה, להרוס ולאטום את המבנה נשוא העתירה שם, משנמצא כי חלק מהתשתית העובדתית עליה השתית המשיב שם את החלטתו (הודאת אדם בביצוע שורה של מעשי אלימות, לרבות תקיפת חשודים בשיתוף פעולה עם שלטונות ישראל והצתת משרדי מס הכנסה בעזה), היתה בלתי נכונה. בית המשפט הנכבד קבע כי מן הראוי לבטל את החלטת המשיב על מנת שישקול מחדש את עמדתו, לאור עובדות המקרה האמיתיות.

29. לו אכן מטרת המשיבים היתה "ללכוד מבוקשים", כפי שהם טוענים, הרי שפעולותיהם לוקות בפזיזות ובמידה רבה של "חוסר אכפתיות", לגבי בירור העובדות האמיתיות.

לטענתנו, אין הדעת יכלה לסבול מצב בו המשיבים משחררים כל רסן ו"מהמרים" על בתי מגוריה ורכושה של האוכלוסיה המקומית בנסיונותיהם ובשאיפתם (הלגיטימית והחיונית כשלעצמה), ללכוד מבוקשים.

30. תקנה 119 לתקנות ההגנה (שעת חירום) 1945, שעניינה הריסה או אטימה של מבנים, מתייחסת לשתי דרגות של מידת וודאות.

התקנה קובעת כדלקמן:

"החרמה והריסה של רכוש וכו'

119 (1) - מפקד צבאי רשאי להורות בצו שיוחרמו לזכות ממשלת ישראל כל בית, מבנה או קרקע, שיש לו טעם לחשוד בהם (דגש שלי ד.ז.), שמהם נורה נשק אש כלשהו שלא כחוק, או שמהם נזרקו, פוצצו, התפוצצו או נורו באופן אחר פצצה, רימון יד או חומר נפיץ או מבעיר כלשהם שלא כחוק, או (דגש שלי ד.ז.), כל בית, מבנה, או קרקע השוכנים בכל שטח, עיר, כפר, שכונה או רחוב, שבהם נוכח לדעת, (דגש שלי ד.ז.), כי תושביהם, או מקצת מתושביהם, עברו, או ניסו לעבור, או חיזקו את ידי העוברים, או היו שותפים שלאחר מעשה לעוברים עבירה על התקנות האלה, עבירה שבה כרוכות אלימות או הטלת אימה או עבירה שעליה נדונים בבית משפט צבאי; ומשהוחרמו בית או מבנה או קרקע כל שהם, רשאי המפקד הצבאי להחריב את הבית או את המבנה או כל דבר הגדל על פני הקרקע...."

30. התקנה מבחינה בין מבנים, מהם עצמם נורה נשק אש כלשהו שלא כחוק, אשר לשם החרמתם והחרבתם די שיש למפקד הצבאי "טעם לחשוד בהם" בכך, (כאמור בחלקה הראשון של התקנה), לבין מבנים, שתושביהם, (או מקצתם), עברו, או ניסו לעבור, או חיזקו את ידי העוברים, או היו שותפים שלאחר מעשה לעוברים עבירה על התקנות האלה, שאז אין די בכך שיש לו למפקד הצבאי "טעם לחשוד בהם", אלא, עליו "לדעת" זאת, וכלשון התקנה - משהמפקד הצבאי "נוכח לדעת".

פעולות המשיבים, נשוא עתירה זו, גורמות לפגיעות קשות ואף להחרבת מבנים, אשר למשיבים יש, לכל היותר, טעם לחשוד בהם, שתושביהם, (או מקצתם), עברו, או ניסו לעבור, או חיזקו את ידי העוברים, או היו שותפים שלאחר מעשה לעוברים עבירה על התקנות הנ"ל. אין המדובר במבנים, אשר מהם עצמם נורה נשק אש כלשהו שלא כחוק.

עומק הבירור ומידת הודאות הדרושה לשם החרמת והחרבת מבנים כאמור בחלקה השני של תקנה, היא גבוהה ומחמירה מעומק הבירור ומידת הודאות הדרושה לשם החרמת והחרבת מבנים, כאמור בחלקה הראשון של התקנה, המונח: "נוכח לדעת" בא לציין מידה גבוהה ומחמירה של וודאות.

31. בגרימתם להריסת מבנים, אשר לכל היותר יש למשיבים טעמים לחשוד בהם, (טעמים אשר הנסיון מצביע על חוסר אמינותם וודאותם), שתושביהם עברו, או ניסו לעבור, או חיזקו את ידי העוברים, או היו שותפים שלאחר מעשה לעוברים עבירה על התקנות הנ"ל, פועלים המשיבים שלא כדין ותוך חריגה מסמכותם.

ור חלופי - ופיצויים

32. כאמור, המשיבים טרם הסדירו מתן דיור חלופי ותשלום פיצויים למי מהנפגעים, למרות הצהרותיהם כי בכוונתם לעשות כן ולמרות העובדה שחלפו כתשעה חודשים מאז הפגיעה הראשונה.

33. מאחר ולטענת המשיבים, "אין ולו מבצע אחד שנועד לפגוע או להעניש תושבי בתים החשודים במתן סיוע", כאמור בסעיף 7 ב למכתבו של היועץ המשפטי בחבל עזה, (נספח ב לעתירה), תמוהה ביותר העובדה כי התושבים שנפגעו במהלך הפעולות נשוא העתירה, טרם קיבלו פיצוי כלשהו, אפילו לא - דיור חלופי.

34. אם אכן המדובר ב"תוצר לוואי בלתי רצוי", כלשון היועץ המשפטי, הרי שחובה על המשיבים לדאוג לתושבים שבינם ורכושם נפגעו, למתן דיור חלופי לאלתר ולפיצוי כספי.

בית משפט נכבד זה הורה בעבר כי, תושב השטחים הכבושים, אשר מקרקעין פרטיים שלו "נתפסו" על ידי כוחות הצבא עקב "צורך צבאי", (שם דובר בצורך לשכן ריכוז מוגבר של חיילים בשל מתיחות בטחונית והפרות הסדר בבית לחם), זכאי באופן אוטומטי לתשלום דמי שימוש עבור המקרקעין.

(בג"צ ג'וחא נ' המפקד הצבאי לאזור יהודה ושומרון, פ"ד מג (2) 116).

קל וחומר שכאשר בית מגורים ורכושו הפרטי של תושב השטחים הכבושים, נהרס, מושמד או ניזוק, עקב "צורך צבאי", הוא זכאי לדיור חלופי ולפיצוי כספי בגין נזקיו.

35. בתי מגוריהם ורכושם הפרטי של תושבי השטחים אינו "הפקר". בשעה שהמשיבים עושים בו שימוש לצרכיהם ו/או פוגעים בו תוך כדי מילוי "צרכים צבאיים", עליהם לפצות את הניזוקים.

36. כאמור, העובדה שהמשיבים אינם דואגים למתן פיצוי ודיור חלופי לתושבים שרכושם ובתי מגוריהם נפגעים כתוצאה מהפעולות נשוא העתירה, מעידה כאלף עדים על המטרות הזרות והעונשיות העומדות לנגד עיניהם.

כל הטעמים הללו מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו על תנאי וצו החלטי כמבוקש.

עתירה לצו ביניים

1. האמצעים הננקטים על ידי המשיבים נשוא עתירה זו, לשם לכידת מבוקשים, לטענתם, הם מהחמורים ביותר באשר הם גורמים לפגיעות קשות ובלתי הפיכות בבתי המגורים וברכוש תושבי השטחים, ומותירים מאות בני אדם חפים מפשע ללא קורת גג וללא רכוש.
2. אמצעים אלו ננקטים כנגד האוכלוסיה באופן שיטתי ובתדירות גבוהה. קיים הרושם כי המשיבים ימשיכו לנקוט באמצעים אלו עד ללכידתם של כלל המבוקשים הפועלים כיום בשטחים ואשר מספרם מוערך על ידי המשיבים כמאתיים במספר.
3. יוצא שמאות בתי מגורים צפויים להיהרס ולהיפגע ואלפי עד עשרות אלפי תושבי השטחים עתידים להיות ללא קורת גג וללא רכוש במהלך התקופה הקרובה.
4. פעולות המשיבים הן בלתי סבירות באורח קיצוני באשר הן אינן תואמות את דרגת הסכנה הנשקפת לבטחון המדינה, מבחינת מהותה, חומרתה, קירבתה ודרגת ודאותה, בנסיבות בהן הם פועלים, וכמפורט בעתירה.
5. פעולות המשיבים עומדות בניגוד לכללי המשפט הבינלאומי, כמפורט בעתירה.

6. פעולות המשיבים עומדות בניגוד לכללי המשפט המנהלי ומבוצעות תוך חריגה מסמכות באשר הן אינן מעוגנות בעובדות ובנתונים אשר נאספו ונבחנו כהלכה, קודם שיהוו תשתית עובדתית לפעולותיהם, ובאשר הן נועדו לשרת מטרות זרות, והכל כמפורט בעתירה.

7. צו הביניים מבוקש בזה כדי למנוע גרימת נזק חמור ובלתי הפיך לאוכלוסיה מסיבית וחפה מפשע, ומהסיבה שבהעדר צו ביניים כמבוקש, עלולה ההחלטה בעתירה, להיוותר בלתי אפקטיבית.

מטעמים אלו מתבקש בית המשפט הנכבד ליתן צו ביניים כמבוקש.

דפנה זיס, עו"ד
ב"כ העותרים

תצהיר

אני הח"מ 2.3. ת.ז. , לאחר שהוזהרתי
כי עלי לאמר את האמת וכי אהיה צפויה לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן,
מצהירה בזה בכתב כדלקמן:

1. הנני עושה תצהירי זה בתמיכה לעתירה המוגשת לבית הדין הגבוה לצדק מטעם
עמותת פרותגורס, המוקד להגנת הפרט ואחרים.

2. הנני חברה בעמותת פרותגורס, עמותה הנאבקת למען זכויות אדם, חינוך
לדמוקרטיה ושוויון זכויות במדינת ישראל.
במסגרת עמותת פרותגורס קיים צוות המכונה בשם: "צוות עזה", המטפל באופן
שוטף בתלונות מצד תושבי רצועת עזה לגבי הפרת זכויות אדם ברצועה.
אני הנני חברה ב"צוות עזה".

במסגרת פעילותי כחברה ב"צוות עזה" ביקרתי בראשית חודש ינואר 1993
בשכונת מען שבחן-יונס, המוזכרת בסעיף 1 ד לעתירה.
במהלך הביקור ראיתי במו עיני בתי מגורים פגועים והרוסים כמתואר בסעיף
1 ד לעתירה.
שוחחתי עם התושבים אשר התגוררו באותם הבתים וקיבלתי מהם את הפרטים
המצויינים בסעיף 1 ד לעתירה, ביחס ל"ארוע" שהתרחש בשכונתם ביום
22.12.92 וגרם לפגיעות הקשות בבתי המגורים וברכוש.

4. האמור בסעיף 1 ד לעתירה, ביחס לסוג הפגיעות והיקפן הוא אמת.
האמור בסעיף 1 ד לעתירה, ביחס לאופן השתלשלות הארוע הוא אמת למיטב
ידיעתי.
על סמך מידע שנאסף על ידי עמותת פרותגורס ומטעמה, הרי שגם האמור
בסעיפים 1, א, ב, ג, ה, ו, ז, ח, ט, י, יא, יב לעתירה, הוא אמת למיטב ידיעתי
האמור ביתר חלקי העתירה הוא אמת לפי מיטב ידיעתי והבנתי ועל פי חוות
דעת יועצי המשפטיים.

חתימה

הנני לאשר כי ביום 25/6/93, הופיע בפני עורכת הדין דפנה זיס במשרדי ברחוב
הגלבוע 4 בתל אביב, גב' דולב, שזיהתה עצמה על ידי תעודת זהות מס'
ואחרי שהזהרתיה כי עליה להצהיר את האמת וכי תהיה צפויה
לעונשים הקבועים בחוק אם לא תעשה כן, אישרה את נכונות ההצהרה הנ"ל וחתמה
עליה.

עובד דין

תצהיר

אני הח"מ אלקאדי, ת.ז. , לאחר שהוזהרתי כי עלי לאמר את האמת וכי אהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהיר בזה בכתב כדלקמן:

1. הנני עושה תצהירי זה בתמיכה לעתירה המוגשת לבית הדין הגבוה לצדק.
 2. הנני תושב שכונת ציאס שברפיח. ביום 10.9.92 בסביבות השעה 12:00 בצהריים, הגיעו כוחות צבא מתוגברים אל שכונת מגורי ופתחו בירי כלפי בתי המגורים שבשכונה ללא כל התראה מוקדמת. אני שהיתי אותה שעה בביתי ביחד עם משפחתי.
 3. לאחר ירי מסיבי לכיוון ביתי ובתים אחרים בשכונה, שנמשך כשעה וחצי, הודיעו החיילים, באמצעות רמקולים, כי הננו מתבקשים לצאת מהבתים באופן מיידי. יצאתי בחופזה מהבית ביחד עם משפחתי וראיתי שכך עשו גם כל שכניי. לא ניתנה לנו שהות להוציא מהבתים את חפצינו ורכושנו.
 4. כוחות הצבא הובילו אותנו לבניין בית הספר הקרוב ושם חקרו אותנו, כל אחד בנפרד.
 5. בזמן שהוחזקנו על ידי הצבא בבניין בית הספר, המשיכו כוחות הצבא לירות לעבר בתי מגורנו עד לשעה 20:00 בערב, לערך. אנחנו שמענו את קולות הירי ממקום המצאנו.
 6. כאשר חזרנו לבתינו גילינו כי חמישה בתי מגורים נהרסו כליל. שישה בתים נוספים ניזוקו באופן קשה ביותר, קירות הבתים נסדקו, חלק מהקירות קרסו, רוב החפצים והרהיטים שהיו בבתים הושחתו לחלוטין כתוצאה מהירי המסיבי, (לרבות ארונות, בגדים, מזרונים, כלי מטבח, מכשירים חשמליים, דודי שמש, כיורים, מאוררים, מקררים, טלויזיות, מקלטי רדיו וצעצועי ילדים). כמו כן, הושמד כליל לול עופות, נהרגו 600 עופות, עיזים וכלב שמירה.
- למיטב ידיעתי, במהלך הפעולה הנ"ל נהרגו שני מבוקשים ומבוקש נוסף נפצע בפרדסים הסמוכים לשכונה.

למיטב ידיעתי פעולה זו הותירה כשמונים איש ללא קורת גג וללא רכוש.

7. האמור בסעיף 1 א לעתירה, הוקרא ותורגם בפניי והנני להצהיר כי כל האמור בו אמת.
כמו כן הוסבר לי האמור ביתר חלקי העתירה והנני להצהיר כי למיטב הבנתי וידיעתי ועל פי חוות דעת יועצי המשפטיים, האמור ביתר חלקי העתירה הוא אמת.

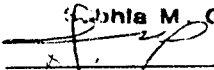
חתימת המצהיר

הנני לאשר כי ביום 25/6/1993, הופיע בפני עורך הדין סג' מ. גומ'א...
ב... מר... אלקאדי, שזיהה עצמו על ידי תעודת זהות מס'... ואחרי שהזרתיו כי עליו להצהיר את האמת וכי יהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא יעשה כן, אישר את נכונות ההצהרה הנ"ל וחתם עליה.

المحامي Advocate

سجيه غوم'ا

Sajida M. Gum'a

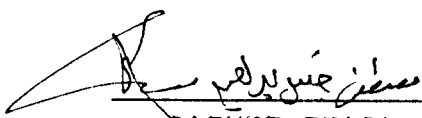

عורך دין

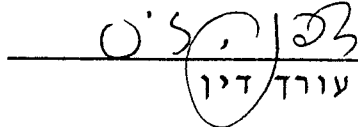
תצהיר

אני הח"מ, ^{אני} פ.ת.ז. לאחר שהוזהרתי כי עלי לאמו אנו האמו וכי אנויה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא אעשה כן, מצהיר בזה בכתב כדלקמן:

1. הנני עושה תצהירי זה בתמיכה לעתירה המוגשת לבית הדין הגבוה לצדק מטעם עמותת פרותגורס, המוקד להגנת הפרט ואחרים.
2. במהלך חודש אפריל, שנה זו, נשלחתי מטעם עמותת פרותגורס לבקר בכל אותם המקומות המוזכרים בסעיף 1 א - י, לעתירה. (להלן: "אתרי הארועים").
3. במהלך הביקורים שערכתי באותרי הארועים, שוחחתי עם האנשים שהיו נוכחים במהלך הארועים שהתרחשו שם כמתואר בסעיף 1 א - י, לעתירה, ואשר בתי מגוריהם ורכושם הושמדו ו/או הושחתו ו/או נהרסו ו/או נפגעו, במהלך הארועים ובאופן המתואר בסעיף 1 א - י, לעתירה.
4. שוחחתי עם מספר אנשים, ועם כל אחד מהם בנפרד, ביחס לכל ארוע וארוע. כל הפרטים המצויינים בסעיף 1 א - י, לעתירה, נמסרו לי באופן אחיד ומדוייק מפי כל אותם האנשים, ביחס לכל ארוע, בהתאם.
5. במהלך ביקורי באתרי הארועים, ראיתי במו עיניי את ההרס והפגיעות שנגרמו לבתים ולרכוש כמתואר בסעיף 1 א - י, לעתירה.
6. האמור בסעיף 1 א - י, לעתירה, ביחס לסוג הפגיעות והיקפן הוא אמת. האמור בסעיף 1 א - י, לעתירה, ביחס לאופן השתלשלות הארועים הוא אמת למיטב ידיעתי.
7. כמו כן ולמיטב ידיעתי, האמור בסעיף 1 יא, לעתירה, הוא אמת.
8. האמור ביתר חלקי העתירה הוא אמת לפי מיטב ידיעתי והבנתי וע"פ חוות דעת יועצי המשפטיים.

חתימת המצהיר

הנני מאשר בזה כג ביום 24/6/93 ... הופיע בפני עורך הדין ... שזיהה עצמו על ידי תעודת זהות מס' ... ואחרי שהוזהרתי כי עליו להצהיר את האמת וכי יהיה צפוי לעונשים הקבועים בחוק אם לא יעשה כן, אישר את נכונות ההצהרה הנ"ל וחתם עליה.

עורך דין

Amnon Zichroni		אמנון זכרוני
Dov Khenin		דב חנין
Dan Assan		דן אסן
Dafna Szusz		דפנה זיס
Noya Rimalt	4 Hagilboa St. T.A. 65223	נויה רימלט
Ori Shenhar	טל' 03-5624492, 5624287	אורי שנהר
Alma Weich	פקס. 972-3-5620573	אלמה וייך

2/4/93

לכבוד
אלוף מתן וילנאי
אלוף פיקוד דרום

.א.נ.

הנדון: פגיעה בבתיים וברכוש ברצועת עזה

הנני פונה אליך בשם מרשיי: עמותת פרותגורס (עמותה לחינוך לדמוקרטיה ולמאבק לזכויות אדם בישראל) והמוקד להגנת הפרט.

1. במהלך השבועות האחרונים, הגיעו לידי מרשיי תלונות בנוגע ל"פעילות צבאית" חדשה הנהוגה לאחרונה ברצועה בה, כוחות צה"ל פוגעים בבתי מגורים של תושבי הרצועה, בין היתר ע"י הפגזתם, (וברוב המקרים עד כדי הריסת המבנים באופן טוטאלי והשמדת הרכוש אשר בתוכם ו/או בקרבתם).
חלק ניכר של "פעולות צבאיות" אלו התרחשו בנפת חן-יונס.

2. למיטב ידיעת מרשיי, מדובר ביותר ממאה בתיים שנפגעו ובלמעלה ממאה משפחות (מעל לחמש מאות נפש) שבתיהן נהרסו.
כמו כן ולמיטב ידיעת מרשיי, במהלך פעולת אלו נלכדו כשמונה מבוקשים בלבד, שלושה מהם נהרגו במהלך ההפגזות ונהרג גם תושב הרצועה (שלא היה חשוד או מבוקש).

3. בתשובה לתלונה שהגישה הגברת רבקה גורדון מעמותת פרותגורס, לגבי אחד מהמקרים (בעניין אל-גאבור מכן יונס), השיב סרן גיל זילברשטין, רל"ש בלישכותך כי, הפיגוע בבתיים היה עקב חשד "כי במתחם בו נמצאו הבתיים האמורים, נמצאו מבוקשים חמושים". יחד עם זאת, לא נאמר בתשובה דבר על כך שבמהלך פעולה זו, כמו גם ברוב הפעולות האחרות, לא נתפסו כל מבוקשים, (חמושים ו/או לא חמושים) והסתבר שהמידע בדבר המצאם שם היה בלתי נכון.

4. הצורך בדבר איתור ולכידת מבוקשים נהיר למרשיי ואין כל מחלוקת בדבר החשיבות הצבאית-בטחונית שבלכידתם. יחד עם זאת, ולאור העובדה שכוחות צה"ל נוקטים באמצאי כה קיצוני (הפגזת והריסת מבני מגורים), עולות על הפרק מספר שאלות עקרוניות הטעונות התייחסות:

א. קשה להתעלם מן העובדה שכוחות צה"ל פעלו, ברוב המקרים, על בסיס מידע אשר בדיעבד התגלה כבלתי אמין. ברוב המכריע של המקרים לא נמצאו מבוקשים המסתתרים במבני המגורים שהופגזו.

לטענתנו, החלטה על נקיטה באמצאי כה קיצוני, הגורם לנזק בלתי-הפיך ופוגע בצורה קשה ביותר באוכלוסיה המקומית, וזאת על סמך מידע בלתי בדוק, אשר שוב ושוב מתגלה כבלתי מהימן, מהווה החלטה בלתי סבירה באורח קיצוני.

ב. קשה להתעלם מן העובדה כי אמצעי זה, הננקט ע"י כוחות צה"ל, מהווה, למעשה, אמצעי ענישה לאוכלוסיה החשודה ב"מתן מחסה" למבוקשים (אשר בדיעבד מסתבר כי כלל לא חסו שם), יותר, מאשר נסיון ללכוד את המבוקשים עצמם.

כידוע, הריסה ו/או אטימת בתיים כאמצעי ענישה, מחייבת מתן אפשרות למתגוררים במבנים המועדים להריסה, לעתור לבג"ץ. הזדמנות כזו, לא ניתנה לאף -לא-אחת מלמעלה ממאה המשפחות שבתיהן נהרסו ע"י כוחות צה"ל.

לטענתנו, פעולות הריסת הבתיים נועדו לשמש מטרות עונשיות. בכדי לסכל את אפשרות התושבים לעתור לבג"ץ, הוגדרו פעולות אלו, כפעולות שנועדו ללכידת מבוקשים, כביכול, ולא כפעולות ענישה.

ג. למיטב ידיעת מרשיי, פעולות אלו "ללכידת מבוקשים" המבוצעות ע"י הריסת המבנים אשר קיים חשד שבהם מסתתרים מבוקשים, מבוצעות באופן זה ולא ע"י הסתערות החיילים לתוך המבנים (בנסיון ללכוד את המבוקשים מבלי לפגוע בבתי המגורים), לטענת צה"ל, מתוך מגמה ושאיפה שלא לסכן את חיי חיילי צה"ל. מגמה ושאיפה שהיא הרבה יותר ממקובלת על מרשיי. יחד עם זאת, ולמיטב ידיעת מרשיי, בכל המקרים, לא נעשה נסיון לגרום לאותם מבוקשים, אשר יש חשד שהם מסתתרים במבנים, להסגיר עצמם ולצאת החוצה בטרם הפגזת הבתיים.

גם עובדה זו, כשלעצמה, יש בה כדי ללמד על כך שהפעולות הנקוטות בידי צה"ל, כמתואר לעיל, נובעות משיקולים זרים ומתוך נסיון להשיג מטרות עונשיות באופן בלתי לגיטימי.

5. לאור כל האמור לעיל, הנני פונה אליך, בשם מרשיי, בבקשה למענה והתיחסות לשאלות העקרוניות שהוצגו לעיל, ובבקשה להפעלת שיקול דעת נוסף ביחס לעצם המשכת פעולות הריסת הבתים והפסקתן לאלתר.

בברכה

דפנה זיס

דפנה זיס, עו"ד

א ז ז ר ח ב ל ע ז ה

לשכת היועץ המשפטי

דואר צבאי 01105

טל': 07-772275/6 - פקס': 07-772026

סימוכין: 474/1 03717

תאריך: 02 / 05 / 1993

לכבוד
עו"ד דפנה זיס
הגלבוע 4
ת"א 65223
ג.נ.,

הנדון: פגיעה בבתיים וברכוש באזור

1. הננו לאשר קבלת מכתבך בענין הנדון מיום 2 אפריל 93 ולהתכבד להשיב לפנייתך זו בשמו של אלוף הפקוד.
2. במהלך החודשים האחרונים היו כמה מבצעים שמטרתם לכידת מבוקשים מזוינים, שבמהלכם נגרמו פגיעות לבתיים ולרכוש.
3. בכל אותם מבצעים היה מידע מבוטס, כי בבית כלשהו או במתחם בתיים מצאו מבוקשים מקלט והשתמשו במקום כבסיס לפעולתם או לירי על כוחות הבטחון. אין להכביר מילים על חומרתה של תופעת המבוקשים ועל הסכנה הנובעת מקיומן של חוליות מזוינות באזור.
4. לאור החשד האמור ולאור לקחי העבר, בכל מבצע כזה נקראות קריאות לתושבי הבתיים לצאת מהם ונערכות בדיקות חוזרות לוודא ששאר תושבי הבתיים נטשו אותם, לפני שמתחילה פעולה. במהלך הכריזה אף נדרשים התושבים להוציא עימם חפצים אישיים כגון כסף, תכשיטים ואלבומי תמונות.
5. גם אם במהלך מבצעים אלה נגרם נזק לרכוש, הרי שלא נתקפחו חיים, לא של חיילי צה"ל, ולא של תושבים תמימים, למעט מקרה מצער אחד, במהלך מבצע בדיר אל בלח, בו נהרג תושב האזור שלרוע המזל, בהיותו חרש, לא שעה להוראות חיילי צה"ל לעצור, בעודו בורח מבית מכותר; זאת לעומת מבצעים רבים אחרים, במהלך חודשים רבים, בהם, לא נפגע איש.

6. הגם שלפעילות צבאית זו יש עיגון במשפט הבינלאומי, התחייב צה"ל לשלם פיצוי כספי לאותם תושבי בתים שנפגעו ואשר לא סייעו מרצונם למבוקשים המזויינים. קצין המטה לענייני תובענות הונחה לטפל בדחיפות בכל בקשה לפצוי.

7. לענין הטענות הספציפיות שבמכתבך יודגש כדלקמן:

א. כל פעולה כזו נעשית על סמך חשד מבוסס ולא בהעדר תשתית. במהלך אותם מבצעים נלכדו עשרות מבוקשים ותושבים שסייעו להם, ונהרגו ארבעה מבוקשים. יתרה מזו, בחלק מהמקרים הצליחו המבוקשים להמלט במהלך המבצע או בסמוך לו. בחלק מהמבצעים גם נמצאו ממצאים שהעידו על שימוש המבוקשים בבתיים.

ב. מטרת המבצעים היא בטחונית טהורה, ללכידת מבוקשים. אין ולו מבצע אחד שנועד לפגוע או להעניש תושבי בתים החשודים במתן סיוע. הא ראיה שצה"ל התחייב לפצות את תושבי הבתים (למעט תושבי בתים שיש מידע שמרצון סייעו למבוקשים, שזו כידוע עבירה כשלעצמה, וצה"ל לא רואה עצמו מחוייב לפצות עבריינים שכאלה, שכן מעילה בת עוולה לא תצמח עילת תביעה).

ג. נשוב ונדגיש, שבכל המבצעים נקראות קריאות במערכות כריזה לפנות את הבתים מיושביהם. היה וקריאות אלה אינן נענות על ידי המבוקשים, שקיים חשד שמצאו בהם מקלט, מבוצע שימוש בירי קל. רק לאחר כריזה נוספת הקוראת למבוקשים להסגיר עצמם, ורק אז, נעשה שימוש באמצעי לחימה אחרים.

ד. עולה מן האמור, שלפני תחילת פעולה ניתנות למבוקשים מספר הזדמנויות להסגיר את עצמם.

ה. לעניין המקרה הספציפי של אל ג'בור יצויין, כי מביתו יצא מבוקש במהלך המבצע נשוא פניית ארגון "פרותגורס", והיה חשד סביר שהיו מבוקשים נוספים באותו בית או בסביבתו המיידית.

8. לסיכומו של דבר יודגש, כי צה"ל שוקד ללכוד מבוקשים; גרימת נזק לרכוש היא תוצר לוואי בלתי רצוי לחלק מהמבצעים ללכידתם. עם זאת, נזק זה הוא "מחיר" המשולם למניעת פגיעה בנפש, הן בקרב תושבים תמימים והן בקרב חיילי צה"ל, וכפי שצויין, רשויות האזור מוכנות לשלם פיצוי מלא לבעלי רכוש תמימים שניזוקו באותם מבצעים.

בכבוד רב,
יאיר לוסטטיין, סא"ל
המשפטי
היועץ

בימ/דנה

בצלם

דָר מִיִּדַע מֵאִי 1993

הריסת בתים במהלך פעולות כנגד מבוקשים

בצלם, מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים, הוקם בפברואר 1989 על-ידי גוף רחב של משפטנים, אנשי רוח, עיתונאים וחברי כנסת. **בצלם** שם לו למטרה לתעד ולהביא לידיעת קובעי המדיניות והציבור הרחב את הפרות זכויות האדם בשטחים. נתוני **בצלם** מבוססים על עבודת שטח ותחקירים עצמאיים וכן על מקורות ישראליים רשמיים, עיתונות ונתוני מקורות פלסטיניים, במיוחד ארגוני זכויות האדם PHRIC ואל-חאק.

תחקיר: באסם עיד, סוהא עראף, יובל גינבר
כתבו: יובל גינבר ורני טלמור
עריכה גראפית: דינה שר
בשער: הריסת בתים בח'אן יונס 10.2.93, צולם
ב-15.2.93 (צילום: ניצן שורר)

בצלם מבקש להודות לאירגונים ולאישים הבאים על
עזרתם בהכנת הדו"ח:
מרכז עזה לזכויות וחוק
עו"ד תמר פלג-שריק, האגודה לזכויות האזרח בישראל
עו"ד בשיר אבו חיטב, עורכי-דין פלסטינים למען
זכויות האדם

ISSN 0792-4003

רק בנובמבר 1992, בעקבות ירי טילים נגד טנקים על תשעה בתים בחיאן-יונס, ופרסום האירוע בהרחבה בתקשורת, אמרו גורמי צבא בכירים כי "ההחלטה על שימוש בטיילי נ"ט לעבר בתים, באה בעקבות מקרים בהם פרצו כוחות צה"ל לבתים בהם היו מבוקשים, ובמהלך הפריצה נפגעו חיילים. האישור לירי טילי נ"ט לעבר בתים ניתן רק כאשר יש ודאות מלאה כי בבית לא נמצאים חפים מפשע".⁴

נראה כי ההחלטה להשתמש באמצעי לחימה חריגים, הגורמים להריסת בתים, באה בעקבות שתי תקריות שארעו בשטחים במהלך חודש אוגוסט 1992 ובמהלכן נהרגו שניים מאנשי כוחות הביטחון מאש פלסטינים שהתבצרו בבתים⁵ ב-8 בספטמבר 1992, תיעד **בצלם** את המקרה הראשון של הריסת בית בעת ניסיון לעצור מבוקשים.⁶

מספטמבר 1992, כשנפגעו ביתו של אבו סמהדאנה ברפית, ועד סוף אפריל 1993, ארעו עוד 14 מקרים לפחות, שפרטים עליהם יובאו בהמשך, בהם הרסו כוחות הביטחון בתים וגרמו נזק לבתים נוספים בעת ניסיון לעצור מבוקשים, תוך שימוש באמצעי לחימה חריגים בעוצמתם.

על פניהן נראות פעולות שכאלה לגיטימיות, במסגרת המלחמה במבוקשים חמושים ומתוך רצון לחסוך

ב-8 בספטמבר 1992 הגיעו חיילים מיחידת מסתערבים למחנה-הפליטים שאבורה שברפית. הם כבלו באזיקים את איבראהים אבו סמהדאנה, הודיעו ברמקול לכל התושבים לצאת מן הבתים, ושלחו את אבו סמהדאנה לבדוק אם אחיו המבוקש לא מסתתר בביתו. אבו סמהדאנה חיפש בבית, חיפש בחממות והודיע למפקד רצועת עזה, תא"ל יוס-טוב סמיה, שאחיו לא נמצא במקום. ביתו של אבו סמהדאנה פוצץ באמצעי לחימה כלשהם, והוא נשלח שוב אל תוך הבית הבוער לחפש את אחיו, או את גופתו. סדקים ניבעו בקירות הבית, ושניים מחדריו נשרפו כליל מבלי שהמבוקש נהרג או נתפס.¹

ב-10 בספטמבר 1992 הודיע דובר צה"ל כי, בתקרית אחרת, נהרגו שני מתבלים ומחבל נוסף נפצע במהלך פעילות של כוחות הביטחון ברפית, תוך חילופי אש עם מבוקשים, שהתבצרו בבניין. שני מבוקשים נוספים הצליחו להימלט. הודעת הדובר לא מסרה כי במהלך האירוע השתמשו כוחות הביטחון באמצעי לחימה שגרמו להרס של בית אחד ולפגיעה קשה בתשעה בתים נוספים. מלבד עיתונאי הארץ יוסי אלגזי וגדעון לוי שביקרו במקום, ראו את ההרס וראיינו את התושבים², כל שאר העיתונאים ציטטו את הודעת דובר צה"ל, ולא התייחסו לאמצעים החריגים שנעשה בהם שימוש.³

1. עדותו של איבראהים חסן עטיה אבו סמהדאנה. גדעון לוי, "שדות הקטל ברפית", מוסף הארץ, 25.9.92.
2. יוסי אלגזי, הארץ 20.9.92. גדעון לוי, "שדות הקטל ברפית", מוסף הארץ, 25.9.92. ועדויותיהם של עאישה אל-קאדר, סבאח אל-קאדי וסאמי סייאם.
3. ידיעות אחרונות, הארץ, חדשות, על-המשמר, דבר, מעריב, 11.9.92.
4. חדשות, 16.11.92, ועדויות התושבים בתופאת.
5. ב-2 באוגוסט 1992 נהרג חייל מיחידת המסתערבים ישמשון, סמל דורון דרוזי, ו-2 חיילים נוספים נפצעו, בשעה שמבוקש חמוש התבצר בבית בחיאן-יונס ופתח באש. ב-26 באוגוסט 1992, נהרג מפקד יחידת המסתערבים של משמר הגבול, רב-פקד אליהו אברם, בעת פריצה לבית בגינין, שבו התבצרו שני מבוקשים חמושים.
6. בעבר היו מקרים של גרימת נזק לבתים כתוצאה מיירי בנשק קל או הטלת רימונים, אך שימוש באמצעי לחימה חריגים כשיטה נקוט, ככל הידוע לנו, רק החל מספטמבר 1992.

בחיי אדם, גם של חיילים וגם של תושבים חפים מפשע. לכאורה אין סיבה שלא לקבל את הסבריו של צה"ל לפעולות כאלה. דו"ח זה ינסה לבדוק את הלגיטימיות של הפעולות הללו על-פי הקריטריונים שהציב צה"ל בהסכריו: הדו"ח יבחן את הנסיבות שבהן מבצע צה"ל פעולות כאלה, את תוצאותיהן בהשוואה למידת הנזק שנגרם לרכוש ואת שאלת החיסכון בחיי אדם.

הדו"ח יבדוק גם את האופן שבו מתנהגים הכוחות בשטח כלפי האוכלוסיה האזרחית בשעת ביצוע הפעולה ואת הטיפול של השלטונות בנפגעים חפים מפשע לאחריה. כמו כן יבחן הדו"ח האם שיטות הפעולה הנהוגות במבצעים הללו מתיישבות עם הוראות הפתיחה באש של צה"ל.

הריסת בתים במסגרת פעילות כנגד מבוקשים

בצלם תיעד 15 מקרים, שבהם השתמשו כוחות הביטחון באמצעי לחימה חריגים בעוצמתם, כגון טילי נ"ט, רימונים הנורים ממרחק וכדומה, אשר גרמו להרס בתים, לפגיעה קשה בבתים אחרים ולהשחתת תכולתם. לפחות בשישה מקרים נוספים, שלא ידונו כאן, אמנם לא נעשה שימוש בטילים או ברימונים, אך שיטת הפעולה היתה דומה. לבתים נגרם נזק רב ותכולתם הושחתה כתוצאה מירי מאסיווי בנשק קל.

בחלק מהמקרים נעצרו תושבים, שאולי חלקם היו מבוקשים. בטבלאות שלהלן הבחנו בין תושבים שנעצרו במהלך הפעולה לבין מבוקשים שנעצרו או נהרגו כתוצאה מהירי לעבר הבתים.

הטור שכותרתו 'מבוקשים' מתייחס למעצר מבוקשים או הריגתם כתוצאה מפעולת ההרס. המונח

"מבוקשים" מתייחס לפלסטינים שהוגדרו ככאלה בהודעות הרשמיות. רוב המבוקשים חשודים במעורבות בעבירות חמורות, כגון רצח 'משתפי פעולה' והתנקשות באזרחים ישראליים ובחיילי צה"ל. יודגש עם זאת כי אנשים אלה הינם בבחינת חשודים בלבד, והפעלת כוח כלפיהם מצד כוחות הביטחון מוצדקת רק לצורך הגנה עצמית או כדי להתגבר על התנגדותם למעצר.

הטור שכותרתו 'מספר בתים שנהרסו' מתייחס לבתים בהם נגרם נזק מבני שאינו מאפשר מגורים בהם. הטור שכותרתו 'מספר בתים שנפגעו' מתייחס לנזק מבני בחלק מהבית, או נזק חומרי בלבד (כגון פגיעת קליעים בקירות, שבירת חלונות וכד').

מס' תאריך הארוע	מקום הארוע	מספר בתי שנהרסו	מספר בתים שנפגעו	מבוקשים נמצאו	נפגעים אחרים	יחס לאוכלוסיה
1 8.9.92	מחנה הפליטים שאבורה רפיח/עזה	1		לא		בעל-הבית נכבל ונדרש לעשות חיפוש.
2 10.9.92	רפיח/עזה	1	9	2 הרוגים* 1 נעצר 2 נמלטו		אין עדויות על יחס גרוע.
3 13.11.92	חיאן-יונס/ עזה	1	8	לא		הצעירים נכבלו והושכבו עם הפנים למטה. עיני המבוגרים נקשרו. נמנעו שתייה ועשיית צרכים.
4 11.12.92	עזה/גינין	1 השטח יושר על-ידי דחפור		1 נהרג	חייל נהרג ו-3 חיילים נפצעו לאחר שהבית נשרף.	
5 11.12.92	ליד מ"פ מר'אזי/עזה		2	לא		המשפחות פונו. לא נמסר על יחס גרוע.
6 14.12.92	שכם		1 נשרף חלקית	לא		5 משפחות פונו בגשם שוטף.
7 22.12.92	חיאן יונס/ עזה	1	3	לא		ידי הגברים נקשרו ועיניהם כוסו.
8 9.1.93	שכונת תופאח/עזה		4	2 נעצרו		ידי הגברים נקשרו. על הנשים נערך חיפוש ברחוב. הגברים לא אכלו כ-10 שעות.
9 14.1.93	דיר אל-בלח/ עזה	3		לא	אחד התושבים נהרג מאש חיילים.	הגברים הושכבו על פניהם בעיניים קשורות. חלקם הוכו.
10 14.1.93	חיאן יונס / עזה		5	לא		התושבים פונו. לא נמסר על יחס גרוע.

* בשל הבלדי גירסאות בין צה"ל למג"ב, לא ברור אם נהרגו המבוקשים לפני הפעולה או במהלכה.

מס' / תאריך הארוע	מספר בתים שנהרסו	מספר בתים שנפגעו	מבוקשים נמצאו	נפגעים אחרים	יחס לאוכלוסייה
11 / 27.1.93	1	6	לא		התושבים הוחזקו כ-10 ש' קיבלו תפוחי-עץ ומים. חלקם הוכו.
12 / 10.2.93	3	9	4 נעצרו		התושבים הוחזקו כ-12 ש' הגברים קשורי ידיים ועיניים. נמנעו מזון ועשיית צרכים.
13 / 20.3.93	3	9	4 נעצרו (1 נפגע ונפטר לאחר כמה ימים).		התושבים הוחזקו כ-15 ש' הגברים קשורי ידיים ועיניים. המבוקשים שנתפסו הוכו.
14 / 20.4.93	20	4	1 נהרג		התושבים הוחזקו כ-14 ש' הגברים קשורי ידיים, ללא מזון.
15 / 30.4.93	1	1	3 נעצרו		התושבים פונו. לא נמסר על יחס גרוע.

ניתוח הנתונים

במקרה אחר, על אף השימוש באמצעי לחימה חריגים ולאחר שהבית עלה באש, הצליח המבוקש-החמוש להרוג חייל אחד ולפצוע שניים נוספים, בטרם נורה ונהרג. במקרה נוסף נהרג פלסטיני שלא היה מבוקש או חמוש.

היחס של כוחות הביטחון כלפי האוכלוסייה המפונה משתנה ממקרה למקרה. בשישה מקרים לא דווח על התנהגות משפילה ונראה שבמקרים אלה התושבים רק פונו והורשו לחזור לבתיהם, או להריסות בתיהם, כשנשתיימה הפעולה. בתשעה מקרים יש עדויות רבות על יחס משפיל, קשירת ידיים וכיסוי עיניים, מניעת מזון, מניעת אפשרות לעשיית צרכים, ומכות.

ב-15 פעולות נהרסו כליל 43 בתים, ונפגעו 59 נוספים. חלקם נהרסו חלקית, כתוצאה מירי טילי נ"ט, רימונים ו/או אמצעי לחימה אחרים חריגים בעוצמתם. מאות אנשים נותרו ללא קורת גג.

בכל הפעולות נפגעה תכולתם של בתים רבים כתוצאה מירי של תחמושת רובים. כלי מטבח, בגדים, רהיטים, מכשירי חשמל, ילקוטי בית-ספר, מחברות וספרים, וגם כסף וחפצי ערך. חפצים אלה הושחתו לאחר שנוקבו במאות כדורים.

בשבעה מקרים היו אמנם מבוקשים בבתי שנהרסו או נפגעו. ארבעה נהרגו* וארבעה-עשר נתפסו.

לפחות באחד המקרים הצליחו שני מבוקשים להימלט על אף ההריסה.

* כאמור לא ברור במקרה אחד אם שני מבוקשים נהרגו לפני הפעולה או במהלכה.

לחפש בין הבתים, דבר החושף אותם לסכנת ירי משני הצדדים. איבראהים חסן עטיה אבו סמהדאנה, שביתו ברפיח הופגז ב-8.9.92, העיד בפני עו"ד בשיר אבו-ח'יטב מארגון עורכי-דין פלסטיניים למען זכויות האדם ב-22.9.92, כי לאחר שפונה ביתו:

[הקצין] אמר לי: "לך ותחפש בחממות החקלאיות שבצד המערבי". הלכתי וחיפשתי ולא מצאתי כלום. לפתע שמעתי חיילים צועקים אלי: "תרים את הידיים למעלה ואם לא נירה בך" הם דיברו בעברית. עניתי להם בעברית שהידיים שלי קשורות ואני לא יכול להרים אותם. אחד החיילים אמר לי: "תרים את הידיים ולא נירה בך". התקרבתי אליהם והראיתי להם את הידיים הקשורות שלי, החיילים הוציאו אותי מהחממות והתקשרו במכשיר. במכשיר אמרו להם: "תעזבו אותו כדי שיערוך חיפושים בחממות".

ג. היחס למפונים

בתשעה מתוך 15 המקרים שחקרנו התלוננו העדים על יחס משפיל או בלתי הוגן מצד השלטונות כלפי התושבים המפונים. יש לציין כי מדובר בתושבים שלא היו חשודים בכל עבירה שהיא, ואשר שוחררו בתום הפעולות. בחמישה מקרים לא הורשו התושבים לאכול (מדובר בפעולות שנמשכו למעלה מ-8 שעות). בשישה מקרים כוסו עיני הגברים וידיהם נקשרו. בשני מקרים גם נמנע מהמפונים לעשות את צרכיהם כיאות. בבמהלך פעולה בשכונת אל-אמל בח'אן יונס ב-10.2.93, פעולה בה נהרסו עשרה בתים וניזוקו שבעה, פונו בני משפחת עוואד מביתם. ב-14.2.93 העיד מוחמד עוואד בפני תחקירנית בצלם סוהא עראף:

אמרו לנו ללכת לבניין אל-חאידר. הלכנו לשם. ערכו חיפושים על כולנו. לנשים ולילדים אמרו ללכת ולהיות אצל קרובים או שכנים. לי קשרו את הידיים והעיניים. הושיבו אותי על הרצפה, לא שאלו אותי דבר על מבוקשים. היינו יותר

בשלב הראשון מוקף האיזור בכוחות גדולים של צבא, ולעתים של משמר הגבול. התושבים נקראים לצאת מבתיהם, אם באמצעות חיילים הנכנסים לבתים, אם באמצעות תושבים הנשלחים בידי חיילים להורות למשפחות להתפנות, ואם באמצעות רמקולים.

תושבי הבתים מצטווים להתפנות מיד. לאיש מעשרות הפלסטינים שהעידו בפני בצלם לא ניתנה שהות אלא להתלבש בחופזה ולצאת. כתוצאה, רבים מאבדים כסף, תכשיטים, מסמכים או חפצים בעלי ערך סנטימנטאלי, כגון אלבומי תמונות ומתנות.⁷

מהעדויות שגבה בצלם עולה כי הכוחות אכן עושים מאמץ לוודא שלא נשאר איש בבתים שפוננו. בטרם יפתחו באש לעבר הבתים, קוראים החיילים ליושבי הבתים ברמקולים לצאת מהם. עם זאת נעשה הפינוי בחופזה, התושבים אינם יודעים תמיד את מטרתו וקיימת סכנה שילד או זקן יישכח או אף יושאר בכוונה, משום שבני המשפחה סוברים כי מדובר בחיפוש שיגרתי בלבד.

ב-14.1.93 פונו בתיהן של משפחות מזרוע ואבו ד'רים במחנה-הפליטים דיר אל-בלח שברצועת עזה, במהלך פעולה בה נהרסו שלושה בתים ונהרג פלסטיני (לא מבוקש). ב-18.1.93 העיד וספי מזרוע בפני תחקירן בצלם, באסם עיד:

שמעתי קולות ברמקול שקראו לכל משפחת מזרוע ומשפחת אבו דריים לצאת מיד ולהרים ידיים למעלה. אני ובני משפחתי יצאנו מיד לרחוב עם הידיים למעלה. ברמקול צעקו לעברנו ללכת צפונה לכיוון הכביש הראשי של המחנה. כשהגענו לכביש לקחו החיילים את תעודות הזהות שלנו. במקום זיהיתי גם את בני משפחת אבו דריים. שאלתי את נשות בני האם הביאו את כל הילדים איתן והתברר לי שאחת מהן שכחה את בנה, בן ארבעה חודשים, בבית. אמרתי לה לחזור מיד ולהביא את הילד.

החיילים אינם מוודאים בעצמם כי לא נשאר איש בבית, אלא שולחים בני משפחה לוודא זאת, ואף

⁷ בראיון לנעמי לויצקי ב"ידיעות אחרונות" ב-23.4.93, מצוטט מפקד כוחות צה"ל ברצועת עזה, תא"ל יום טוב סמיה, כאומר: "במשימות של פיצוץ בתים אני מתדרך את החיילים, שבנוסף לכסף ולזהב יוציאו מהבית גם את אלבומי התמונות". לא מצאנו סימוכין לכך בעדויות שגבינו.

מ-40 בחורים במקום. בסביבות השעה 07:00 שמענו קולות של מסוקים ופיצוצים. נשארנו באותו מצב עד שעה 16:00 לא נתנו לנו מזון ועשינו את צרכינו במקום בו ישבנו.

בשני מקרים הוכו כמה מהמפונים, ובמקרה נוסף הוכו מבוקשים שנעצרו, אף כי לא התנגדו למעצר.

ד. הריסת בתים בירי והוראות פתיחה באש

הוראות הפתיחה באש של צה"ל הנוהגות בשטחים, מתייחסות לירי מרובים או נשק קל אחר. במקרים הנדונים כאן נעשה שימוש בירי טילי נ"ט ורימונים הנורים ממרחק.

קיימות הוראות מיוחדות, כתובות ומפורטות לפתיחה באש מנשק קל לסוגיו: אש חיה, "גומי", פלסטיק ואף גאז מדמיע. לעומת זאת נשק כבד, קטלני והרסני הרבה יותר מופעל כדוגר שבשיגרה על-פי הוראות מפקדים בשטח, בלא שאלה יהיו מונחים ומוגבלים על-ידי

הוראות כתובות כלשהן.

הוראות הפתיחה באש מתירות "ירי על מנת לפגוע", שהוא ירי על-מנת להרוג, רק "במקרה שכוחותינו או אזרחים מותקפים באמצעות ירי או חומרי נפץ כולל בקבוקי תבערה", כאשר "כוחותינו או אזרחים מצויים בסכנת חיים" או, בהתאם לעדכון ההוראות מאפריל השנה, לעבר כל פלסטיני חמוש.

בכל מקרה אחר, יש לבצע את השלבים של "נוהל מעצר חשוד", שהם קריאת אזהרה, ירי באוויר וירי על-מנת לפגוע ברגליים בלבד.

שימוש בטילים וברימונים הוא ללא ספק "ירי על מנת לפגוע". ברוב המקרים לא היו כלל מבוקשים במבנים שנהרסו, ומן הסתם לא נשקפה לכוחות סכנה בכלל, לא כל שכן סכנת חיים.

הנסיבות שבהן מתבצע הירי, לעבר בית שאין יודעים בבירור מי נמצא בו, מזמינות טעויות והרג של חפים מפשע. אין גם כל הצדקה להרוג מבוקשים שאינם מעמידים את כוחות הביטחון בסכנת חיים.

מכל האמור לעיל עולה כי שיטת הפעולה של ירי טילים על בתי תושבים אינה מתיישבת עם הוראות הפתיחה באש.

נוקים ואבדן - הפעולה בשכונת ג'זאן א-נג'אר בח'אן יוס 13.11.92*

ביתו של סעוד ד'מים א-נג'אר:

בן 60, נשוי + 9 ילדים. בבית 7 חדרים. גרו בו בסה"כ 17 נפשות. קירות של שני חדרים נהרסו לגמרי והקירות שעדיין עומדים סדוקים מאוד. גם בתיקרה יש סדקים רבים.

ביתו של חמד שאקר א-נג'אר:

נשוי + 7 ילדים בגילאים 4 חודשים עד 18. רכוש הבית ניזוק קשות.

ביתו של סעיד שאקר א-נג'אר:

בן 46, נשוי + 9 ילדים. הגיע מערב הסעודית כשבוע לפני הפעולה. בבית הם 15 פחי שמן זית טרי שנשפכו על הרצפת.

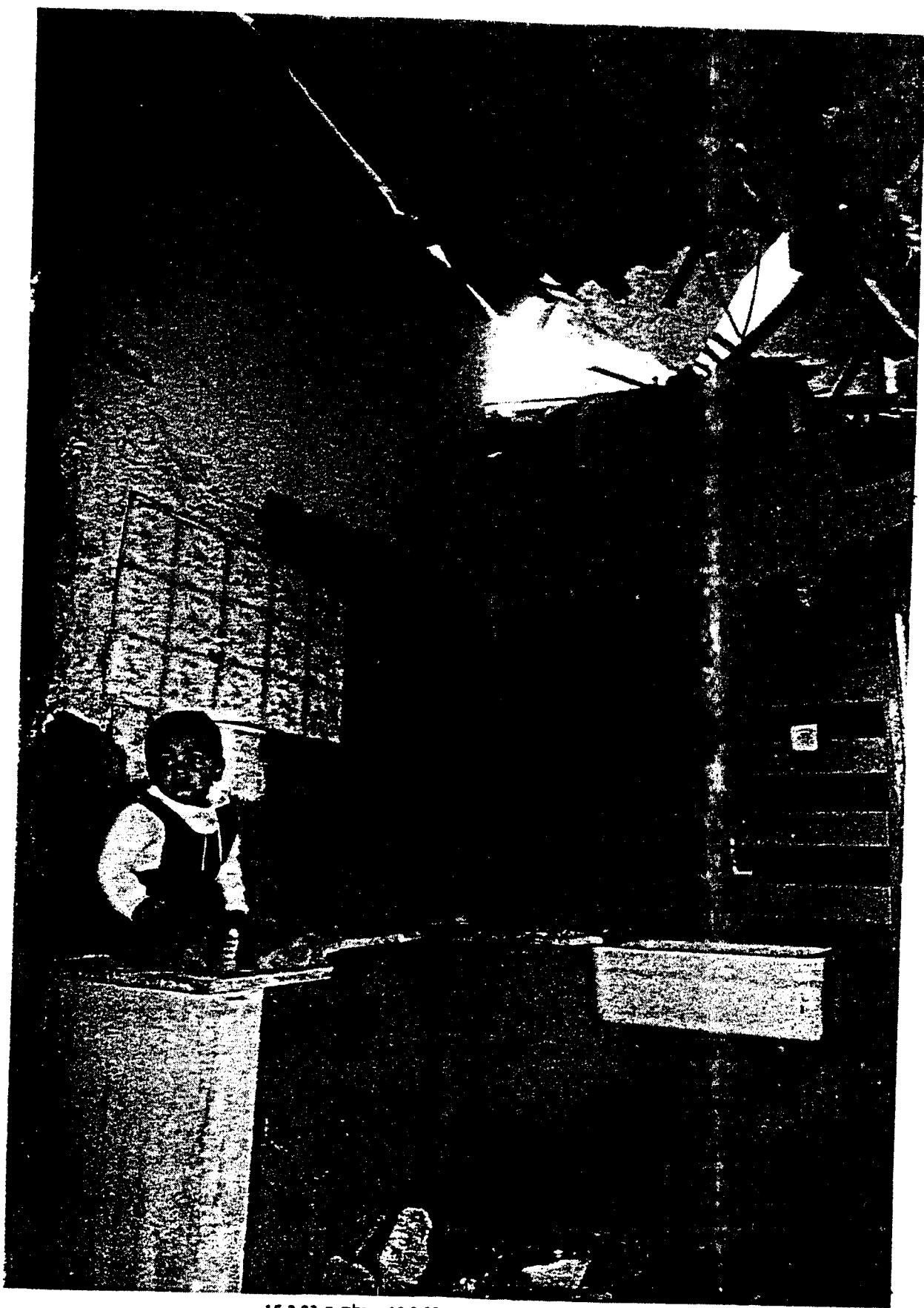
ביתו של עומר שאקר א-נג'אר:

בן 62, נשוי + 13 ילדים. בביתו סימני ירי על ארון הנכדים. בנכדים היו חורים רבים של זריות שתדורו לתוך הארון.

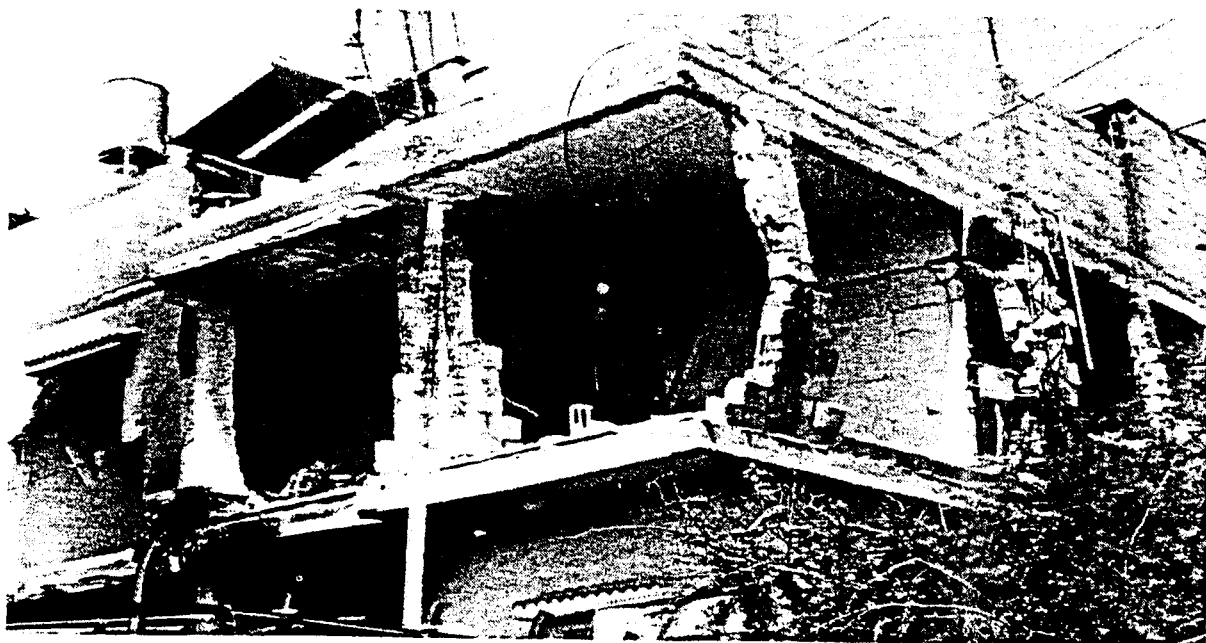
ביתו של ג'וזף א-נג'אר:

בן 60, נשוי + 10 ילדים - בבית חיות 14 נפשות. לבעל, שיש בו שתי קומות, נגרם סק דב יש חורים של כדורים בכל קירות הבית וסק רב נגרם לרכוש.

* על-פי תחקיר של באטם עיר, תחקירן בצלם

הריסת בתים בחיאן יונס 10.2.93, צולם ב-15.2.93

הריסת בתים בטילים, שכונת תופאח, 20.4.93

ה. שאלת הפיצויים

הנזק שנגרם בפעולות שתוארו לעיל הוא רחב ביותר. לדוגמה, כתוצאה מירי לעבר דירות בשכונת תופאח בעזה ב-20.4.93 נהרסו 20 דירות ו-136 איש נותרו ללא קורת גג, ורכושן נהרס או נשרף, רובו-ככולו. בדכריו ב"מוקד" ב-3.3.93 אמר הרמטכ"ל, רב-אלוף אהוד ברק:

אנחנו אכן פועלים כך שהמינהל האזרחי ביוזמתו יפנה לאנשים שרכושם נפגע ושמסתבר בדיעבד שהמבוקשים לא היו בתוך הבית שם ולא היה להם חלק בעניין, על מנת לפצות אותם.

בניגוד להכרזה זו, כוחות הביטחון והמינהל האזרחי לא יזמו שום פעולה על מנת להעריך באופן מקצועי את הנזקים שגרמו, ובודאי לא יזמו תשלום פיצויים למשפחות הנפגעות.

בצלם פנה ליועצים המשפטיים של צה"ל בגדה המערבית וברצועת עזה בשאלות על פיצויים למשפחות שבתיהם נפגעו מירי במהלך פעילות כנגד מבוקשים. היועץ המשפטי בגדה השיב כי הפנייה נבחנת ו**בצלם** יקבל תשובה בגמר הבדיקה.⁸

היועץ המשפטי ברצועה השיב כי נבדקות הטענות באשר לנזקים שנגרמו לרכוש, עם זאת מציע היועץ כי המתלוננים יפנו לקמ"ט תובענות במינהל האזרחי לשם פתיחת תיק תובענה, וזאת עוד לפני סיום החקירה.⁹

פניות של **מרכז עזה לזכויות וחוק** לפרקליטות מחוז דרום נענו בתשובה דומה.

רק באמצע חודש מאי, בתגובה לפניות **מרכז עזה**, החל המינהל האזרחי בהערכה מקצועית של הנזקים בחלק מהבתים. עד מועד כתיבת דו"ח זה, למעלה מחצי שנה לאחר הריסת הבית הראשון בפעולה כזו, לא שולם פיצוי לאף משפחה, ככל הידוע לנו.

על השלטונות לשלם מיזמתם פיצויים הולמים לכל משפחה שביתה נהרס או נפגע כתוצאה מפעולות לחיפוש מבוקשים. בין אם נמצאו מבוקשים ובין אם לאו, תשלום הפיצויים צריך להיות מובן מאליו. גם במקרים הספורים שבהם נמצאו מבוקשים חמושים, יש לפצות את המשפחה שביתה נהרס. אין לשער כי אזרחים יכולים להתנגד לדרישתם של אנשים חמושים לספק להם מחסה, ומכל מקום, גם אם מי ששיתף פעולה עם מבוקשים ראוי לעונש, לא ייתכן שכל משפחתו תיענש ותישאר ללא קורת גג.

8. מכתב היועץ המשפטי, אזור יהודה והשומרון **לצלם** 00960-123/00, מ-9 בפברואר 1993.

9. מכתב היועץ המשפטי, אזור חבל עזה **לצלם**, 01194 474 מ-3 בפברואר.

מהתחקירים שערכו **בצלם** ואירגוני זכויות אדם אחרים עולות העובדות הבאות:

א. מתוך 15 פעולות, רק בשבע אכן התבצרו מבוקשים חמושים בתוך הבתים שהופגזו. בכל שאר המקרים לא היו כלל מבוקשים בבתים שנהרסו או נפגעו.

ב. חמש-עשרה פעולות, בהן נהרסו 43 בתים, נפגעו 59 נוספים, ומאות אנשים נותרו בלא קורת גג, הביאו להריגתם של ארבעה מבוקשים¹⁰ ולמעצרים של 14.

ג. במקרה אחד גם השימוש באמצעי לחימה בעלי עוצמת הרס רבה לא מנע את מותו של מפקח משנה ששון מורדוך, ובמקרה אחר לא מנע שימוש כזה את הימלטותם של שניים מהמבוקשים.

במקרה נוסף נהרג פלסטיני שלא נחשד כמבוקש.

ד. האוכלוסייה האזרחית נקראה בכל המקרים לפנות את הבתים. במהלך רוב הפעולות הללו נכבלו כל הגברים הצעירים לשעות ארוכות ונמנעו מהם מזון ואפשרות לעשות את צורכיהם. במקרים אחדים היו תלונות על יחס משפיל לנשים ואף על הכאות.

ה. בניגוד לדברי הרמטכ"ל, אין השלטונות יוזמים בדיקת נזקים ותשלום פיצויים. עד עתה, שמונה חודשים לאחר הריסת הבית הראשון, לא פוצתה אף משפחה שביתה נפגע. אין בכוונת השלטונות לפצות את מי שבביתו נמצאו מבוקשים.

הכוחות בשטח ביצעו לרוב את פעולת ההרס מבלי להיות בטוחים שאכן מבוקשים חמושים מתבצרים

בתוך המבנים.

השימוש באמצעים הרסניים כאלה נעשה בלי שיקול דעת מספיק ובקלות יתירה, מבלי לקחת בחשבון את התוצאות ומבלי לשמור על פרופורציה בין עוצמת ההרס הנגרם לבין מידת הסכנה הנשקפת לכוחות בשטח.

יש למתוח קו ברור בין מקרים שבהם מבוקשים חמושים מתבצרים בבית, מתעלמים מההוראות להיכנע ואף יורים על כוחות הביטחון, לבין מקרים בהם מתבצעת פעולה כתוצאה ממידע כלשהו, שברוב המקרים כנראה אינו מבוסס דיו, לפיו מבוקש נמצא בבית מסוים. על-פי המידע שברשותנו, לא יותר משליש מהמקרים היו מהסוג הראשון, וכאמור בשמונה מ-15 המקרים שחקרנו לא נמצאו מבוקשים בבתים שהופגזו.

העובדה שברוב המקרים נפתחה אש כבדה לעבר בתים, אף כי לא נמצאו בהם מבוקשים, שברוב המקרים היה היחס כלפי המפונים קשה ומשפיל, שהשלטונות אינם יוזמים תשלום פיצויים למאות התושבים שבתיהם נהרסו או נפגעו, ובכל מקרה אינם מתכוונים לפצות משפחות שבבתיהם נמצאו מבוקשים – כל אלה מצטרפים למדיניות של ענישה סביבתית. מדיניות זו אינה חוקית, ואינה מתיישבת עם מחויבותה של ממשלת ישראל להבטיח את שלומם ורווחתם של תושבי השטחים.

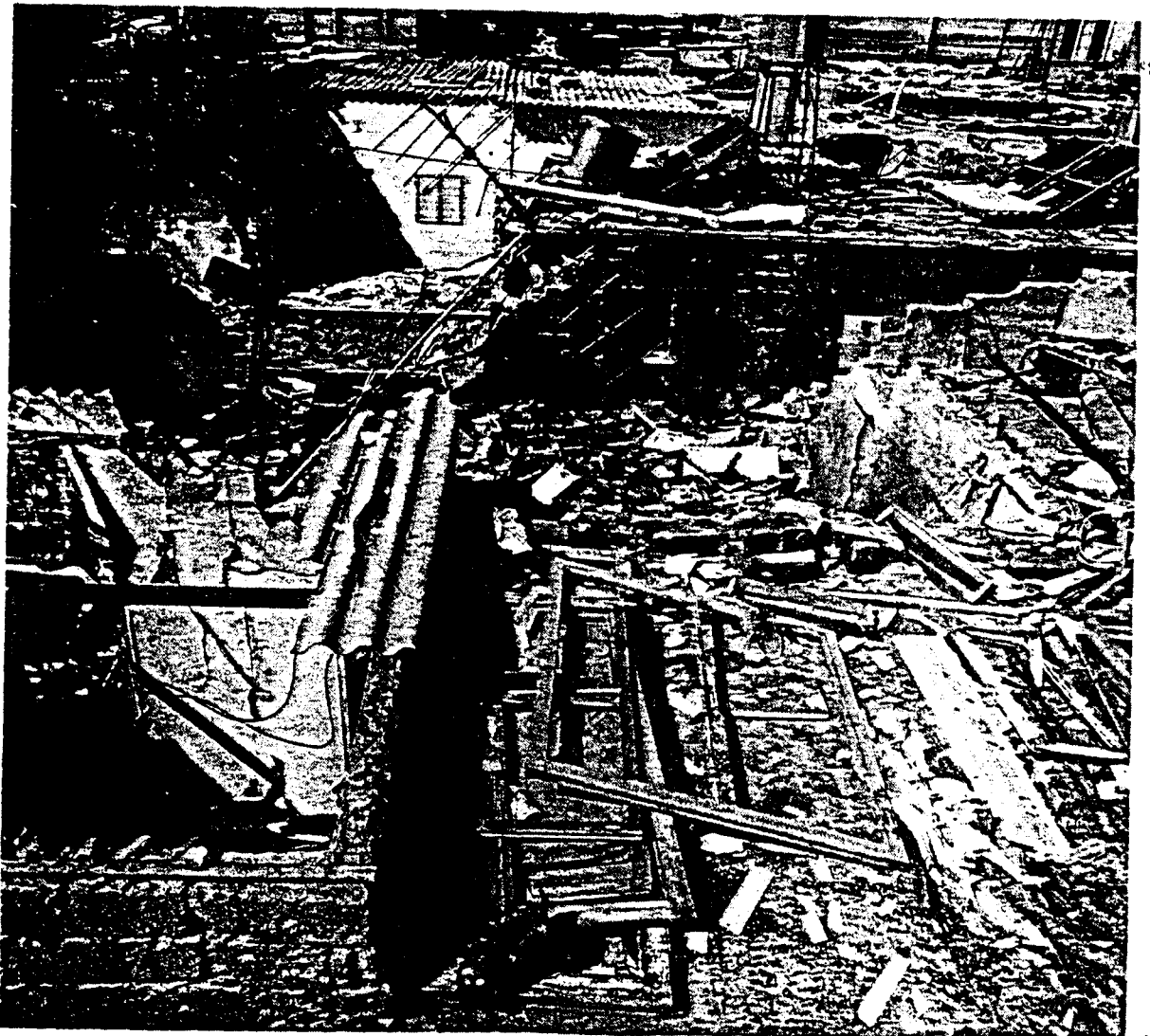
10. כאמור בשל הבדלי הגירסאות בין צה"ל למג"ב אין אנו יודעים אם שניים מהמבוקשים נהרגו כתוצאה מהפעולה או לפנייה.

4. הירי נעשה רק לאחר שמוצו כל האמצעים האחרים, זו מדמיע, אזהרות ברמקול וכו', ורק כלפי בתים בהם מתבצרים המבוקשים.

יחס החיילים אל התושבים המפונים חייב להיות הוגן, כאל אזרחים שחייהם אמורים להיות מוגנים. על השלטונות ליזום הערכה של הנזקים ותשלוט מהיר של פיצויים הוגנים והולמים לכל מי שניתם נהרס או נפגע.

אין להמשיך את פעולות הירי כלפי בתים במתכוונן הנוכחית. ירי לעבר בתים יכול להיות מוצדק, אם בכלל, רק כשמתקיימים כל התנאים הבאים:

1. כאשר אין כל ספק כי מבוקשים חמושים מתבצרים בבית.
2. כאשר המבוקשים מסכנים את חיי אנשי כוחות הביטחון.
3. כאשר אין כל ספק כי כל תושבי הבתים פונו.

הריסת בתים בחיאן יונס 10.2.93, צולם ב-15.2.93

דובר צה"ל
ענף הסברה
ג' בסיוון התשנ"ג
23 במאי 1993
סימוכין 8080

תגובה לדו"ח "בצלם" בנושא "הריסת בתים במהלך פעולות ללכידת מבוקשים"

דו"ח "בצלם" שבנדון קובע כי צה"ל נוקט אמצעים יוצאי דופן בהשתלטות על בתים בהם מסתתרים "מבוקשים" באיוש ובאזח"ע וגורם בכך לנזקים כבדים ברכוש לאוכלוסיה.

להלן תגובת דו"צ לעיקרי הטענות:

הטרור הפלסטיני בשטחים - רקע

הפעילות החבלנית העויינת בשטחים היא מצב קיים ומתמשך. בשטחים פועלים כיום כ- 200 "מבוקשים" חמושים, המסתייעים בפעולתם בתושבים המקומיים. הפעולות מפעולתם, נפגעו עד כה אזרחים ישראלים, חיילי צה"ל ותושבים מקומיים רבים. החל מ-1987 בינואר '92 ועד היום, נהרגו בשטחים 22 אזרחים ישראלים, 18 חיילי צה"ל, באש מן הטרור. בהתקלויות ובדקירות סכין, וכן 234 ערבים פלסטינים ע"י פלסטינים.

צו"ה והמלחמה בטרור בשטחים - רקע

המלחמה בטרור היא ארוכה ומתמשכת, ומתנהלת על פני חזיתות רבות. לאור ההחרפה בחומרת האירועים בתקופה האחרונה, נוקטות זרועות הבטחון צעדים נמרצים למניעת הטרור בכלל, לסיכול פעילות ה"מבוקשים" בפרט, וללכידתם. במלחמה נגד ה"מבוקשים" נכללות פעולות משולבות בין מכלול זרועות הביטחון. ההפרדה בין תושבים מקומיים, חפים מפשע, לבין מבצעי הפח"ע כיעד למלחמה, הינה עקרון יסודי בפעולת צה"ל בשטחים. לאור עקרון זה, קבע צה"ל דפוסי פעולה, המאפשרים צמצום מירבי של הפגיעה. נפש ורכוש של כלל האוכלוסיה.

ה"מבוקשים" והישענותם על האוכלוסיה המקומית

"המבוקשים" הם הגרעין הקשה המוביל את פיגועי הטרור. מדועים היטב לעקרונות הללו, המקשים את דרכי הפעולה של צה"ל וכובלים לא במעט את ידיו, פועלים ה"מבוקשים" בקרב האוכלוסיה המקומית, נטמעים בתוכה, מסתייעים בה ולעיתים מנצלים אותה והופכים את אנשיה ל"בני ערובה" למימוש מטרותיהם, ועושים בבתיהם וברכושם כשלהם. בפעולות השתלטות על בתים, בהם שוהים "מבוקשים", נתפס לא אחת אמל"ח רב, שכלל כלי נשק אוטומטיים, אקדו"ם וחומרי נפץ.

פעולת צה"ל נגד המבוקשים

שיטת הפעולה של צה"ל נגד ה"מבוקשים", מתבססת בראש ובראשונה על מידע אמין ככל שניתן, לשם איתור מקום הימצאם. טרם ההשתלטות על בית המאותר כמסתור ל"מבוקשים", נוקט צה"ל את מירב אמצעי הביטחון כדי שאיש לא ייפגע מפעולתו: תהליך פיזור האוכלוסיה שבסביבת הארוע כולל מספר שלבים, שתכליתם למנוע פגיעה באנשים, ואשר במהלכם נקראים התושבים, באמצעות כרוז, לצאת מן הבתים מבעוד מועד. בפעולות אלה ננקטות בד"כ שיטות פעולה המאפשרות ל"מבוקשים" חמושים לצאת, מבלי שיאונה להם כל רע. שיטות אלה, גובשו בעקבות תהליך הפקת לקחים מתמשך. תכליתם לצמצם במידה ניכרת את רמת הסיכון של חיילי צה"ל מצד אחד, ואת חייהם של תושבים מקומיים חפים מפשע מן הצד השני. כראיה, מבדיקת האירועים ברצועת עזה, המוזכרים בדו"ח "בצלם", עולה כי מאז ה-1 בינואר 93, איש מן התושבים המקומיים מחד, ומחיילי צה"ל מאידך, לא ניפגע בהשתלטות על בתי "מבוקשים", למעט מקרה של פלסטיני אחד (מוחמד סלח מוסלם קוויטה) שנפגע מאש חיילי צה"ל, ונהרג לאחר שנמלט ממבנה ולא שעה לקריאת החיילים לעצור (14.1). יש להדגיש כי, רק בפעולות אלה נתפסו 11 "מבוקשים" ו-20 סייענים, שהסתירו "מבוקשים" בבתיהם. עוד יודגש, שצה"ל, בניגוד לפירסומים, אינו משתמש בטילים נגד טנקים, שהפעלתם מצריכה מספר מאות מטרים, אלא משתמש באופן מבוקר במטולי פצצות ובמטענים שעוצמת פגיעתם נמוכה בהרבה.

הטיפול באוכלוסיה המקומית

מרביתם של תושבי הבתים משוחררת לאחר חיפוש קצר, למעט כאלו הנחקרים ע"י כוחות הביטחון בחשד לשיתוף פעולה עם ה"מבוקשים". במהלך השהייה מקבלים הנחקרים מזון בסיסי. בשלושה מקרים לפחות, נמצא בין המעוכבים לחקירה "מבוקשים", שזוהו מאוחר יותר.

חריגות מתנהלים

באשר לטענה כי במהלך הפינוי מן הבתים, אין מתייחסים כראוי לתושבים, הרי שרשויות צה"ל רואות בחומרה כל מעשה מעין זה. יודגש כי השפלתם והטרדתם שלא לצורך של תושבי הבתים בהם הסתתרו "מבוקשים", אסורה על פי הפקודות המחייבות בצה"ל. מובן כי כל תלונה או פניה רשמית שתוגש בנדון, תיבדק לגופה ואמצעים משמעותיים יינקטו נגד אותם חיילים שימצאו שפעלו שלא כדין.

פיצויים

עפ"י נוהל תובענות, הקיים באיזורי יהודה, שומרון וחבל עזה, רשאי כל תושב הרואה עצמו נפגע עקב פעילות חיילי צה"ל, להגיש תביעה לפיצויים לקמ"ט תובענות באיזור, בגין הנזק שנגרם לו. ברור מאליו כי כל תביעה כזו לכשתוגש, תיבדק לגופו של עניין. זאת ועוד: ניתנה הוראה לפקדי המנהאיז וליועצים המשפטיים באזורים ליזום פנייה לבעלי הבתים אשר נפגעו ולהגיש להם עזרה. יצויין כי, על אף כל האמור לעיל, הוגשו עד כה לקמ"ט תביעות בודדות בלבד לקבלת פיצויים.

לסיכום

השימוש בכוח צבאי רב לשם תפיסתם של "מבוקשים" חמושים נבע מן הצורך החיוני לתפוס את המחבלים שהסתתרו בבתים תוך מניעת פגיעות בנפש הן בקרב חיילי צה"ל והן בקרב דיירי הבתים. מן הטעם הזה נדרש, לעיתים, השימוש באמצעים יוצאי דופן, אשר גרמו לפגיעה ברכוש בלבד. כאמור, תושבים אשר רכושם ניזוק יוכלו לפנות למנהאיז בבקשת פיצוי.

צב"ה 30/10

דדי צוקר
23 בנובמבר 1992
BEH.16_RKUZ_TARS:DM

שאלות

אל: שר הכטחון יצחק רבין
מאת: ח"כ דדי צוקר

הנושא: הפעלת כח מוגזם תוך גרימת נזק לשמונה בתים בהתקפה של כוחות צה"ל בתאן-יונס

ב-13 בנובמבר במהלך פעילות של חיפוש אחר מבוקשים תקף כח צה"ל חמוש בנשק כבד שמונה בתים בתאן-יונס. כל זמן ההתקפה שנמשכה כשש שעות לא הוקראו שמות המבוקשים לא ניתנה להם הזדמנות להסגיר את עצמם. בתום ההתקפה נמנו מספר בתים הרוסים. תושבי הבתים כ-200 במספר רוכזו בבתי השכנים תוך הפרדה בין הנשים לגברים, כששקים על ראשי הגברים וידיהם קבולות לאחור. במהלך הארוע נפגע מספר נשים וילדים ע"י כוחות צה"ל.

ברצוני לשאול את השר:

1. מה היתה הסיבה האמיתית להתקפה, ואם הושגו המטרות?
2. במידה והסיבה להתקפה אכן היתה תפיסת מבוקשים, מדוע לא הוקראו בשמם לפני או במהלך ההתקפה?
3. האם לא היה באפשרות כוחות צה"ל להגיע לתפיסת המבוקשים מבלי להשתמש בכוח רב (כמו הליקופטרים), ומבלי לגרום נזק כה כבד למבנים ולרכוש? ומדוע לא אפשר לתושבי הבתים להוציא את רכושם, על מנת למנוע את הריסתם?
4. מדוע הופרדו הגברים מהנשים, והובלו הגברים כשראשיהם מכוסים בשק וידיהם קבולות, בשעה שהם לא היו תשודים בשום עבירה?
5. מה הם הסיבות לפגיעה הפיזית בכמה נשים וילדים כתוצאה מפעילות כוחות צה"ל?
6. האם מתכוון צה"ל לפצות את בעלי הרכוש על הנזק הרב שנגרם להם?

ב ב ר כ ה,
ח"כ דדי צוקר

חבר הכנסת ד' צוקר שאל את שר הביטחון
 ביום ו' בכסליו התשנ"ג (1 בדצמבר 1992):

נודע לי כי ב-13 בנובמבר 1992, במהלך פעילות של חיפוש אחר מבוקשום פעל כח צה"ל חמוש בנשק כבד שמונה בתים בתאן-יונס. כל זמן הפעולה שנמשכה כשש שעות לא הוקראו שמות המבוקשים ולא ניתנו להם הזדמנות להסגיר את עצמם. בתום ההתקפה נמנו מספר בתים הרוסים. תושבי הבתים, כ-200 במספר, רוכזו בבתי השכנים תוך הפרדה בין הנשים לגברים, כששקים על ראשי הגברים וידיהם קבולות לאחור. במהלך האירוע נפגעו מספר נשים וילדים נפצעו על-ידי כוחות צה"ל.

ברצוני לשאול:

1. האם הדברים האלה נכונים?
2. מה היתה הסיבה האמיתית לפעולה, ואם הושגו המטרות?
3. אם הסיבה אכן היתה תפיסת מבוקשים, מדוע לא הוקראו בשמם לפני או במהלך ההתקפה?
4. האם לא היה באפשרות כוחות צה"ל להגיע לתפיסת המבוקשים מבלי להשתמש בכח כה רב (כמו הליקופטרים), ומבלי לגרום נזק כה כבד למבנים ולרכוש? מדוע לא אופשר לתושבי הבתים להוציא את רכושם, על מנת למנוע את הריסתם?
5. מדוע הופרדו הגברים מהנשים, והובלו הגברים כשראשיהם מכוסים בשק וידיהם קבולות?
6. מה הן הסיבות לפגיעה הפיזית בכמה נשים וילדים מכוחות צה"ל?
7. האם יפוצו בעלי הרכוש על הנזק שנגרם להם?

זת סגן שר הביטחון מ' גור לשאלתה מס' 205:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

במהלך אירוע לתפיסת מבוקשים נפגעו מספר בתים בתאן-יונס, כתוצאה מירי של כוחות צה"ל. יודגש כי אין יסוד לטענה, שהבתים נהרסו עד היסוד. בית אחד נפגע קשה ושאר הבתים באופן קל.

בנסיבות המקרה, היה יסוד לחשוב כי במתחם בו נמצאו הבתים האמורים, נמצאים מבוקשים חמושים.

לאור החשד האמור ולקחי העבר, נקראו קריאות לתושבי הבתים לצאת מהם. נערכה בדיקה חוזרת המוודאת כי תושבי הבתים נטשו אותם לפני שהחלה הפעולה.

במהלך הפעולה לא היה שימוש בטיילי נ"ט.

בעקבות פעולה זו נגרם נזק לרכוש אולם לא נתקפחו חיים, לא של תושבי האזור ולא של חיילי צה"ל.

צה"ל ימשיך ויפעל כנגד אותם מבוקשים חמושים תוך שאיפה שלא לפגוע בחפים מנשע ולא לסכן את חיילי צה"ל.

אי-לכך תשובותי לשאלותיך הן:

לשאלה 1: הדברים אינם מדוייקים;

לשאלה 2: ראה לעיל;

לשאלה 3: בעת האירוע נקראו קריאות לתושבי הבתים לצאת מהם. נערכה בדיקה חוזרת המוודאת שתושבי הבתים נטשו אותם לפני שהחלה הפעולה. צה"ל חיפש בבתים מבוקשים חמושים ולא חשודים ספציפיים.

לשאלה 4: באירוע לא היו מסוקים ומכיוון שהבתים לא נהרסו לא הוצא הרכוש;

לשאלה 5: הגברים הופרדו מכיוון שנחשדו כמבוקשים;

לשאלה 6: לא ידוע על פגיעה פיזית בנשים וילדים;

לשאלה 7: לאור נסיבות המקרה - התשובה שלילית.